

Hüseyn Bağırov

AKONKAQUA GÜNDƏLİYİ

*(İlk Azərbaycan-Cənubi Amerika
Elmi Ekspedisiyası)*

Bakı – 2011

Baş redaktor:

Əli Həsənov

Redaktor:

Sevda Mikayılqızı

H.S.BAĞIROV. Akonkaqua gündəliyi.

(İlk Azərbaycan-Cənubi Amerika Elmi Ekspedisiyası).

Bakı, 2011. «Ziya». 168 s.

Kitab, Azərbaycan Hava və Ekstremal İdman Növləri Federasiyasının təşkilatçılığı ilə dünyanın daha bir uca nöqtəsinə - And dağının zirvəsinə yüksəlişdən bəhs etməklə, ilk Azərbaycan-Cənubi Amerika Elmi Ekspedisiyasının Akonkaquada əldə etdiyi elmi xarakterli məlumatlarla bərabər, həm də iştirakçıların, ilk növbədə müəllifin maraqlı müşahidə və təəssüratlarını geniş oxucu auditoriyasına çatdırır.

Kitabda ekspedisiya üzvlərinin çəkdikləri eksklüziv fotoşəkillərdən istifadə edilmişdir.

ISBN 978-9952-34-634-3

Niyə Akonkaqua?

Səs-küyə səbəb olmuş Antarktida yürüşündən və Ernest Heminqueyin məşhur etdiyi Kilimancaroya ekspedisiyamızdan sonra artıq bizim özümüz üçün də aydın idi ki, bununla iş bitməyəcək. Bilmirəm, niyə Akonkaqua üzərində dayandıq? Qabaqcıl ölkələrdə getdikcə daha geniş yayılan dağçılıq hərəkatının iştirakçıları üçün Akonkaqua çox məşhur dağ hesab edildiyinə baxmayaraq, bu dağın qərb və cənub yarımkürəsinin ən yüksək zirvəsi və dağçılar üçün arzuolunan bir yer olduğunu Azərbaycanda çox az sayda peşəkarlar bilir. Ordanburdan oxuduqlarımızdan da bu dağın xüsusiyyətləri haqqında demək olar ki, ciddi bir məlumat ala bilməmişdik.

Ekspedisiyamızın təkcə idmanla bağlı olmadığını, həm də elmi məzmun daşdığını nəzərə alsaq, Cənubi Amerika və And dağlarını kiçik də olsa, bir elmi proqramla əhatə etmək, azərbaycanlı mütəxəssislərin ilk dəfə olaraq bu ərazilərdə tədqiqat aparmaları üçün şərait yaratmaq ideyası seçimdəki tərəddüdlərimizi azaltmışdı.

Başlanğıc...

Hazırlıq prosesində hansısa bir adilik hökm sürməyə başladı. Əvvəlki ekspedisiyalar zamanı əldə etdiyim təcrübəni nəzərə alaraq, bu dəfə ekspedisiyanın tərkibini elə özüm müəyyən etdim. Ekspedisiyada iştirak etmək üçün təcrübəli dağçı-idmançı, Azərbaycan Hava və Ekstremal İdman Növləri Federasiyasının fəalı, dağçılıq məktəbinə rəhbərlik edən Aleksandr Nəcəfovü dəvət etdim. Hər

bir dağçı-idmançı üçün belə bir ekspedisiyada iştirak etmək, sözsüz ki, unikal bir imkan olduğundan Aleksandr da bu dəvəti böyük məmnuniyyətlə qəbul edərək, hazırlıq prosesinə qoşuldu. Bundan başqa, hələ Antarktida ekspedisiyasının sıralarında görmək istədiyim, lakin səhvim ucbatından Federasiyamızı öz «bostan»ına çevirmək kimi ağlasığmaz bir iddiaya düşən, əslində isə, çox cılız, alicənablıq prinsipləri ilə ümumiyyətlə tanış olmayan bir dağçının intriqalarının nəticəsində kənarda qalmış yaxşı fotojurnalist, həm də dağçı Emil Xəlilovu da bu ekspedisiyada iştirak etmək üçün dəvət etdim. Dördüncü iştirakçı gənc geoloq Mir Bədəl Mir-Həsənli oldu.

Deməliyəm ki, Federasiyanın adından da olsa, tək bir adamın təşkil etdiyi ekspedisiyalar ənənəsinin nə dərəcədə düzgün olduğuna əmin deyiləm. Birinci (Antarktida ilə bağlı) cəhdin acı təcrübəsindən nəticə çıxarsam da, çoxsaylı kiçik epizodlar bu cür praktikanın qüsursuz olmadığını daima diqqətimə çatırırdı. Tədricən praktikaya çevrilmiş bu hazırlıq prosesi də, hansısa müşahidəçi psixoloq üçün maraqlı ola biləcək məqamlarla dolu idi.

İlkin hazırlıq

Tərkib elan edildikdən sonra Aleksandr Nəcəfova tapşırıldı ki, hər bir iştirakçının hazırlığını yoxlasın, onların geyim və ləvazimatlarının yerində olmasına əmin olsun.

...Hər ekspedisiya özünəməxsus çətinlikləri ilə fərqlənir. Yaxşı hazırlıq, uyğun ləvazimatlar və xüsusi geyim, riskləri azaltmağa kömək edir. Belə ekstremal yürüşlərə başladığım dövrdən bəri bütün xarici səfərlər zamanı

fürsətdən istifadə edərək, ekstremal ekspedisiyaların təchizatı ilə məşğul olan təşkilatlarla əlaqə saxlayır, onların nümayiş salonlarına baş çəkir, ən yeni texnologiyalara söykənən ləvazimatlar əldə etməyə çalışırdım. Buna görə də, evimdə fərqli-fərqli situasiyalarda istifadə üçün uyğun, yüksək keyfiyyətlərə malik xüsusi buz baltaları (*ice axe*), gödəkçələr, ayaqqabılar, buzda yerimək üçün ayaqqabı altlıqları (*crampons*) və s. əşyalar toplamışdım.

Bir neçə axşam dalbadal dağçılıqla bağlı topladığım əşyalardan lazım olanlarını seçərək, işdən sonra Federasiyanın yeni yaratdığımız ofisinə yollandım və onları seçilmiş ekspedisiya üzvlərinə təqdim etdim ki, uyğun olanları öz aralarında bölüşdürsünlər. Əfsuslar olsun ki, iki ay yarım - üç aya qədər çəkən bu hazırlıq prosesi zamanı aydın və dəqiq hazırlaşmanın şahidi olmadım.

Hesab edirdim ki, ekspedisiyaya təsadüfi adamları aparmıram. Bu insanlar əvvəl də dağçılıqla məşğul olmuşdular və çox güman ki, bundan sonra da məşğul olacaqdılar. Deməli, hansısa avadanlıqları var və daha yaxşılarının olması da gələcək üçün maraqlıdır. Amma bir neçə dəfə belə bir hiss keçirdim ki, mürəkkəb səfərlərdə, ağır sınaqlarda mənə yol yoldaşları olacaq bu insanlar lazım olan hər şeyin avtomatik təmin olunacağını, onlardan isə sadəcə yola çıxmaq tələb olunduğunu təsəvvür edirlər. Bir sözlə, hadisələrin sürətlə cərəyan etməsi, bu məsələlər barədə geniş düşünməyə imkan verməsə də, şüurumun dərinliklərində hansısa bir narahatçılıq hissi özünə yer etmişdi. Bundan əvvəlki ekspedisiyalardan qalan bütün ləvazimatları, paltar və avadanlıqları da Federasiyanın ixtiyarına təqdim etdim. Artıq 2009-cu ilin dekabr ayının əvvəllərində bütün

ekspedisiya üzvləri demək olar ki, lazım olan hər şeylə təmin olunmuşdu.

Akonkaquanın 7000 m-ə qədər yüksəkliyi olan bir zirvə olduğunu və Sakit Okeandan cəmi 50-60 km məsafədə yerləşdiyini (bu isə xüsusən, qeyri-sabit və qeyri-adi şəraitin olacağına işarədir) nəzərə alsaq, aydın olar ki, ekspedisiya üzvlərindən iqlimə yaxşı uyğunlaşma prosesini keçmək tələb olunurdu. Bunun üçün də, fürsət tapıb Qafqaz zirvələrinin birinə yürüş etmək qərarına gəldik.

Əbədi dağlar və ötəri dağçılar

Qeyd etməliyəm ki, ümumiyyətlə dağçılıq idmanında biabırçı bir vəziyyət hökm sürürdü. Görünür, SSRİ dağılarkən, ömür boyu həmkarlar ittifaqlarından, müxtəlif dövlət orqanlarından aldıqları vəsaitlər hesabına yaşamağa öyrəşmiş bu sahəyə cavabdeh idman qurucuları siyasi proseslərdən kənarda olduqları üçün diqqətdən də kənarda və nəzarətsiz qalmış, bunun nəticəsi olaraq özbaşınalıq, bu sahəyə gənclərin axınının kəskin azalması kimi vəziyyət yaranmışdı.

Üstlərində yuxarı təşkilatın və dağ idmanının inkişafı üçün canyandırانların olmaması ona gətirib çıxarmışdı ki, dağçılıq idmanı üzrə formalaşmış az-çox mal-mülkün talan olmasından sonra dağçılığa meyl göstərən beynəlxalq və yerli turistlərdən «qazanc» götürmək eşqi, yəni bu sahənin tamam məhv olmuş qurumlarını sırf öz maraqları üçün istifadə etmək həvəsi və imkanı burada ilişib qalmış «peşəkar idmançı»ların arasında intriqaların, dava-dalaşın düşməsinə səbəb olmuşdu...

Hər şeydən hiss olunurdu ki, dağçılıq idmanına cavabdeh şəxslər arasında artıq bütün pərdələr götürülmüş, bir-birlərini və özlərini ağılasıqmaz biabırçılıqların girdabına salmışdılar. Bu sahə ilə məşğul olmağa başladığım qısa zaman içərisində mənə aydın oldu ki, bu insanlar, belə demək olarsa, bu biabırçılığa artıq adətəkar olmuşlar, bunu artıq adi hal kimi qəbul edirlər və bizim dağlar milyonlarla, normadan dəfələrlə çox olan qoyun-quzunun, mal-qaranın tapdağı altında qalaraq, səhrələşməsi azmış kimi, bu dələduzların gətirdiyi dağ ruhuna uyğun gəlməyən mənəvi «norma»ların mövcudluğuna da dözməli idilər. Bu barədə düşünməyə ona görə məcbur idim ki, hər növbəti ekspedisiyanın tərkibini müəyyənləşdirərkən, ən adi insani davranış prinsiplərini qoruyub saxlaya bilmiş bir salamat dağçı tapmaq getdikcə daha çətin bir iş çevrilirdi. Başqa bir tərəfdən də, belə ekspedisiyalar çox da asan başa gəlmir, ciddi maddi təminat tələb edir və mən də içimdən, qəlbimin dərinliklərindən gələn hansısa bir hissin çağırışına təslim olaraq, bizim bu fəaliyyətimizi dəstəkləyən bir neçə özəl təşkilatın köməyi ilə buna gedirdim. Bu da öz növbəsində, yuxarıda təsvir etdiyim vəziyyətdə qalmış dağçılıqla məşğul olanların sıralarında heç gözləmədiyim bir fenomenə səbəb olmuşdu. Təsəvvür edin ki, sözün həqiqi mənasında dağçılığın istismarı ilə həyatda özünə yer eləməyə nail olmuş, əslində isə çox ziddiyyətli bir reputasiyaya malik birisi bu sahəni öz inhisarına, zərərli təsiri altına almağa çalışaraq, bizim fəaliyyətimizi təhrif etməklə, yalanlarını bulvar qəzetlərinin səhifələrinə çıxarır və eyni zamanda, növbəti ekspedisiyada iştirak etmək istəyi ilə mənə qeyri-rəsmi mesajlar göndərirdi. Bütün ömrünü

dağçılıq idmanı ilə bağlı dairələrdə keçirən, ustad intriqana çevrilmiş bir başqası isə bizim təcrübəsizliyimizdən istifadə edərək özü haqda müsbət təsəvvür yaratmağa müvəffəq olub, hətta Federasiyamıza soxulmağı belə bacarmışdı. Lakin onun kim olduğunu anlayaraq Federasiyadan uzaqlaşdırdıqda, hətta o, öz xanımını, qızını belə irəli verərək bəzi maraqlarını təmin etmək üçün fəaliyyətdə idi. Bütün bunlar ekspedisiyaya hazırlıq prosesinin mürəkkəbliyinə, bu prosesin hansı psixoloji atmosferdə həyata keçirilməsinə dair yəqin ki, aydın təsəvvür yaradır.

Dağların mistikası...

Təsadüfi deyil ki, dağ idmanında bir qayda olaraq, yarış yoxdur. Düzdür, hansısa kiçik bir məsafədə buzadırmanma, qayayadırmanma kimi yarı-süni idman növləri üzrə yarışlar keçirilir, lakin bu, dağ idmanının mahiyyətini müəyyən etmək iqtidarında deyil. Bu da təsadüfi sayılmaz. Dağlar sakitlik tələb edir, o cümlədən insanların qəlbində də sakitlik hökm sürməlidir. Dağçı əgər kiminləsə yarışsarsa, bu elə onun özüdür. Dağlarla heç kəs yarışmır. Əsl dağçı mütləq peşəkar dağçı demək deyil. Əsl dağçı bilir ki, dağlarla dil tapmaq, onun rəğbətini qazanmaq lazımdır. Dağlar səni qəbul etməzsə, deməli etməz... Düzdür, bu da faciə deyil, əksinə, bu, öz-özünü daha da yaxşı tanımağın üçün, daxili aləmini zənginləşdirməyin üçün bir təcrübə mənbəyidir, bir imkandır. Bunu da çox sakit qarşılamalısan. Əfsuslar olsun ki, növbəti ekspedisiyaya hazırlaşmağımız belə sakit atmosferdə getmədi...

Şahdağa doğru

...Formal cəhətdən, məşq-yürüşümüz çox uğursuz alındı. Şahdüzünə qədər qalın qarın olmasına baxmayaraq, Federasiyamız üçün əldə edə bildiyim xüsusi nəqliyyat vasitəsinin köməyilə istədiyimiz yerə gəlib çıxı bildik. Bu iki diferli avtomobilin tırtıllı traktorla kombinasiyasına bənzəyən bir nəqliyyat vasitəsi idi, qar üzərində özünü çox gözəl göstərdi. Yarım metr dərinliyində olan qara heç batmırdı, çox yumşaq və rahat hərəkət edə bilirdi, amma buzun üzərində bu keyfiyyətləri tamamilə itirir və buzun əsirinə çevrilirdi.

Xınalıqdan Şahdüzünə qədər olan məsafəni (yol deməyə də dilim gəlmir bu keçdiyimiz yerə) qət etmək üçün iki saatdan çox vaxt sərf etdik. Nəhayət, Şahdüzünə çatanda, dərin qarda çətinliklə iz aç-aça vadini eninə keçərək, Şahdağın sıldırım qayalarının dibində yerləşən Şahdağ Pi-

rinə doğru hərəkət etdik. Yükmüzün ağır olmasına baxmayaraq, ilk 2-3 saati yetərinə sürətlə irəliləyirdik.

Bəzi yerlərdə qar örtüyü elə qalın idi ki, nəinki dizimizə, hətta çiyinlərimizə qədər onun içinə batırıdık. Görünür, belə yerlərə qarı külək doldurur. Əvəzində isə, külək tutan yerlərdə, qaya parçalarının üstünə ayaq basa-basa, qara batmadan yeriyyə bilirdik. Belə yerlərdə külək qarı bir qayda olaraq sovurur. Piyada yürüşə başladığımız nöqtə ilə ilk düşərgə salacağımız yer arasında cəmi 2,5-3 km məsafə olardı. Lakin bu məsafəni qət etmək üçün 700 metrə qədər yüksəkliyə qalxmaq lazım gələcəkdi. Əvvəl sıx qrup halında gedir, ekspedisiya üçün yeni aldığımız geyim-ləvazimatı sınaırdıq. Ayaqqabılarımızın və uzunboğaz çəkmələrimizin ölçüsü bir az da olsa düz gəlməsəydi, çoxgünlük yürüş zamanı bu, ciddi nəticələrə gətirib çıxara bilərdi. Ona görə də, onları sınaqdan keçirmək çox vacib idi.

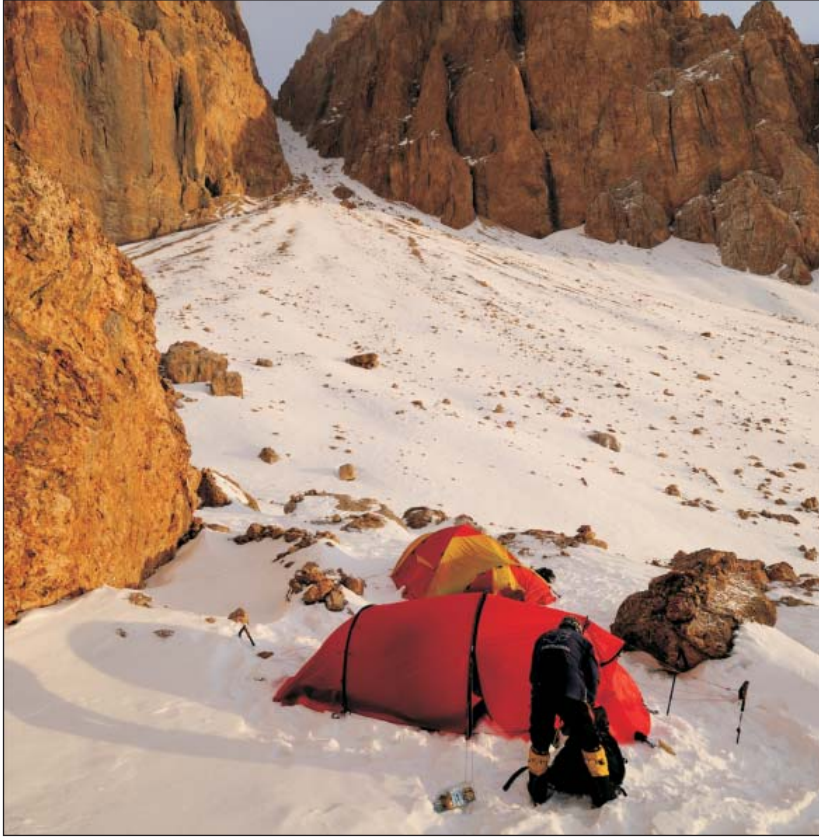

İşıqlı Pirin ətəyində

Çox tutqun hava şəraitində 2-2,5 saat hərəkət etdik, sonra daha dik yerlərdən keçməli olduq. Artıq qrup şəklində hərəkət etmirdik. Daha iki saatdan sonra arxada qalmış yoldaşlarımı gözdən itirdim. Oturub bir az istirahət etdim, həm də düşündüm ki, tezliklə onlar da gözə görünərlər. Lakin 20 dəqiqə keçdi, onlar isə görünmürdü. Bu məni narahat etməyə başladı. Çünki bir saatdan sonra hava qaralmağa başlayacaq, göz-gözü görməyəcək və çadır qurmaq mümkün olmayacaqdı. Çadırlardan biri mənim arxa çantama bağlanmışdı. Ona görə də, onları gözləməməyi qərara aldım, fikirləşdim ki, tez düşərgə yerinə çatım, hava qaralanadək çadırı qurum və əgər yol yoldaşlarım özlərini vaxtında çatdırmasalar, çadırı xüsusi batareya ilə işləyən işıqlandırıcı cihazla işıqlandırıb, onlara yol göstərim. Həm

də, onsuzda soyuq hava günün sonunda birdən daha kəskin soyumağa başladığından düşündüm ki, heç olmasa, artıq qurulmuş bir çadır hamımızın dadına çatar.

Düşərgə məntəqəsi isə gözə dəymirdi ki, dəymirdi. Hər yeni təpəni dəf etdikdə, ümid edirdim ki, onun arxasında «Şah Piri» deyilən yer görünəcək və bu iri qaya parçalarının qarşısındakı kiçik, düz sahədə düşərgəmizi quracağıq. Pirin qayası qəflətən çox yaxında göründü, amma qalın qarla örtülmüşdü. Mənim qəlbimdə bu Pirə qarşı çox işıqlı hisslər yer tutub. Onun mistik qüvvəsinə və paklığına inanıram. Əl-çatmaz yerdədir, ziyarətçilərinin sayı çox deyil. Bəlkə elə buna görə kiçik, cılız arzularla yüklənməyən bu Pir həyata işıq saçmaqda davam edir. Bu, şaxtalı havada küləyin gətirdiyi dənəvari qara daha çox bənzəyirdi, heç ayaq izini də saxlamırdı. Adətən belə havada çadır qurmaq çox çətin olur. Hava da artıq qaralmağa başlayırdı. Tez-tələsik arxa çantamı çıxarıb, çadırı açdım və qurmağa başladım. Dərin qarda bata-bata çadırın başına fırlanıqca, taqətdən düşdüyümü daha çox hiss edirdim. Lakin Koreyadan gətirdiyim bu çadır çox rahat qurulurdu, heç bir ilməyi-filanı yox idi. Çadırı yenidən quraşdırmışdım ki, aşağıdan bir nəfərin siluetini gördüm. Bu, ekspedisiyanın geoloq üzvü Mir Bədəl Mir-Həsənli idi. Mir Bədəl hələ Kilimancaro ekspedisiyasına namizəd kimi müəyyənləşdirilmişdi. Amma o zaman əsas tərkibə bioloq, İlisu Dövlət Təbiət Qoruğunun direktor müavini Azərçin Muradov daxil edilmişdi. Qərara gəlmişdim ki, bu dəfə daha yüksək və demək olar ki, cansız və həyatsız And dağlarına tərkibimizdə geoloqun getməsi daha məqsədəuyğundur. İndi isə, əmin oldum ki, fiziki hazırlığına görə də Mir Bədəlin namizədliyi üzərində durmağım səhv deyilmiş.

İkinci çadır da onun çantasında idi. Cəld köməkləşib onu da qurmağa başladıq. Bu zaman Aleksandr Nəcəfov və Emil Xəlilov da gözə göründülər. Emilin yükü çox ağır idi. Peşəkar fotokamerası, yarımpeşəkar videokamerası və daha nə bilim nələr... Saşa da yaxşı yüklənmişdi.

Üstəlik, görünür insan orqanizmində mövcud olan qalxma-enmə, dalğavari fəallıq ritmində bu iki təcrübəli dağçı üçün enmə nöqtəsi yaşanırdı. Həddindən artıq yorğun görünürdülər. Tez yüklərimizi yerbəyer edib nazik, lakin su keçirməyən dö-

şəkçələrimizi və yataq kisələrimizi hazırladıq. Qarı əridərək, su qaynatdıq (bunun üçün qazla işləyən kiçik primusdan istifadə etdik) və sınaq məqsədi ilə özümlə götürdüyüm sublimasiyaya məruz qalmış (yəni yaxşı-yaxşı susuzlaşdırılmış və qurudulmuş) hazır yemək paketini açdıq, onu qaynar su ilə doldurduq...

Haşiyə 1.

Bəri başdan deyim ki, əsas ekspedisiya zamanı belə qida paketlərini Akonkaquaya özümüzlə aparmadığımıza və qida təminatı ilə bağlı Argentinanın «Aymara» şirkəti ilə müqavilə bağlamağımıza sonralar çox pəşman olduq. Antarktidaya gedərkən, özümüzlə xüsusi hazırlanmış, soyuq və yüksək dağ şəraiti üçün əlverişli, əla keyfiyyətli zülallarla zəngin olan və balanslı hidrokarbonatlar, yağlarla təmin olunan qurudulmuş ətədən, baldan və bitki zülallarından ibarət qida aparmışdıq. Məlum olduğu kimi, Antarktidaya Çilidən keçmişdik və Çili sərhəddində gömrükçülər xüsusi cihazlar vasitəsilə yükümüzdə orqanik nə var idisə, hamısını müəyyən etmişdilər. Az qalmışdı ki, qaz tükü ilə dolu olduğu üçün, yataq kisələrimizi də, əlimizdən alsınlar. Bu acı təcrübəni nəzərə alaraq, Argentinaya qida aparmamaq qərarına gəlmişdik. Yerli şirkətlərdən biri ilə, bizə bu xidmətin (çox baha qiymətə) göstərilməsi barədə razılaşsaq da, bunun nəticələri çox pis oldu. Argentina sərhəddində bizi heç kəs yoxlamadı. Şirkətin bizə təqdim etdiyi, yüksək dağ şəraitində heç bir işə yaramayan kiloqramlarla quru südü isə nə edəcəyimizi heç bilmirdik. Ac qaldıq və görünür bu şirkətin, düşünülmüş «marketing» planının təcrübə obyektinə çevrildik.

Nə isə... 10 dəqiqədən sonra paketin içinə doldurulmuş

800 ml sudan əsər-ələmət qalmamışdı, əvəzində, paketdəki toz toyuq parçalarına və vermişlə çevrilmişdi. Özü də, parmezan pendiri ilə. Siz deyən dadlı deyildi, lakin çox enerjili idi və üstündə yazıldığı kimi iki nəfərə yox, dördümüzdə də bəs etdi.

Gecə güclü bir qasırğa qalxdı. Əminəm ki, çadırların içində biz olmasaydıq, uçub getmişdi. Çadırın xüsusi parçalardan düzəlmiş divarları şaqqa-şaraqla küləyin mahnısını oxuyurdu. Soyuq hiss eləmirdik, lakin aydın idi ki, yatmağı unutmalıydıq.

Səhər bu küləyin qarlı çovğuna çevrilməsinin şahidi olduq. Yolumuza davam edərək, 40/42 zirvəsinə çox çətin marşrutu keçəndən sonra, qalxmaq barədə tərəddüdlə düşünməyə başladıq. Tərəddüdlərimizə Saşa son qoydu, özünü çox pis, əzgin hiss etdiyini bildirdi. Bununla da, qərara gəldik ki, düşərgəmizi yığışdıraq və geriyyə qayıdaq...

Onsuz da avadanlığı yoxlayaraq, sınaqdan keçirdik, hər

şey yaxşı çıxdı. Hətta Federasiyanın ixtiyarında olan, Mir Bədəlin ayaq ölçüsünə uyğun gələn yeganə çəkmələrdə – rezinləşdirilmiş, 60 dərəcə C şaxtaya dözən «Baffinlər»də də heç bir problem yox idi. O ki qaldı, yüksəkliyə uyğunlaşmamıza, 3500 m hündürlükdə gecələdik. Bu, az da olsa, köməyimizə gələcəkdi. Geri qayıdanda, Saşanın doğrudan da, çox yorğun olmasına bir daha əmin olduq.

Qar çovğununda geriye doğru hərəkət etməli olduq. Dağa qalxdığımız zaman buraxdığımız izləri belə tapa bilmirdik. Şahdüzünü iki yerə ayıran Şahnabat çayının suyu topuqdan, dizdən olsa belə, bu cür şəraitdə çayı keçmək müşkül bir problemə çevrilirdi. Mənfi temperaturda ayaqları buz kimi suya salaraq, hərəkət etmək asan iş deyildi.

Burada çobanların da istifadə etdiyi, «körpü» deyilən yerdən o tay bu taya keçmək mümkündür. Bu, iri qaya parçalarının yüksək dağlardan yuvarlanaraq, Şahdüzündən ön aşağı nöqtədə yerləşən çaya qədər gəlib, hər iki sahilə boylanaraq, bir-birinə ilişdiyi bir yerdir. Bu təbii körpünü insanlar çır-çırpı, gil ilə bərkidərək, özlərinin və mal-qaranın keçməsi üçün yararlı etmişlər. Mən və Emil qrupdan ayrılaraq, sürətlə çaya doğru hərəkət etdik və qar-çovğunda güclə seçilən qaya çıxıntılarını nişan alaraq körpünü tapmağa çalışdıq. Körpünü keçdikdən sonra, yorğun, ağır yük altında xeyli yol getmiş dəstəməz üçün yenidən yoxuşla dikə qalxmaq lazım gəldi...

Hələ səhər sübhədən Pirin yanında düşərgəni yığışdırarkən 3500 m yüksəklikdə rabitənin mövcudluğundan istifadə edərək, Dağ Elm Mərkəzində gecələyən sürücümüzə zəng etmişdik. Sürücü axşam gəlib münasib bir yerdə - Şahdüzünün Xınalıq aşırımına yaxın bir ərazisində bizi gözləməli idi.

Yoxuşu qalxdıqda, Şahdüzünün dağlara, o cümlə-

dən, Xınalıq aşırımına qədər olan ərazilərərini görə bildik. Bizi heç kəs gözləməirdi. İki variantımız qalmışdı: ya, Şahdüzünün aşırımına doğru olan hissəsində tufandan qorunmaq məqsədilə çadır qurmaq və sonra nə edəcəyimizi fikirləşmək, ya da dərin qarın üzəri ilə bir neçə kilometr hərəkət edib, Dağ Elm Mərkəzinə doğru getmək... Elə bu fikirlərlə də, dərin qara bata-bata, hərəkətimizi davam etdirdik. Saat 11-də, ola bilər ki, 12-yə 5-10 dəqiqə işləmiş uzaqda aşırımdan Şahdüzünə enən bir “QAZ-66” gördük. Deyəsən, onlar da bizi görmüşdülər. “QAZ-66” Şahdüzünə çatan kimi bu avtomobildən iki nöqtə ayrılaraq bizə doğru hərəkət etməyə başladı. Daha yarım saat... La-

kin, bu dəfə hərəkətimizi bir az da həvəslə davam etdirdik və məlum oldu ki, bu nöqtələr elə bizim sürücülərimizdir, səhər sübhdən Dağ Elm Mərkəzindən “Niva”larla bizə doğru hərəkət etmək istəyərkən avtomobilləri qar yargasında batıb qalıbmış. Onlar da, belə şəraitdə qarın içindən keçə bilən traktor və ya “QAZ-66” avtomobili tapmaq üçün

piyada Xınalığa doğru hərəkət etmək qərarına gəliblər.

Hazırlıq mərhələsinin artıq son günlərini yaşayırdıq. Lakin bu hazırlığın qeyri-mütəşəkkil şəkildə getməsi məni çox narahat edirdi. Demək olar ki, hər axşam Federasiyada toplaşmağımıza baxmayaraq, müzakirələr zamanı sabahkı gün üçün müəyyənləşdirdiyimiz tədbirlərin növbəti gün tam həyata keçirilmədiyinin şahidi olurdum.

Öz yüklərimi gecə səhərədək saf-çürük edərək, iki böyük yol çantasını doldurdum və sürücüdən onları Federasiyaya aparmağı xahiş etdim. Yola çıxmağa iki gün qalmışdı.

“Türk Hava Yolları” ilə macəralı səyahət

Nəhayət, aeroporta yollanırıq. Burada iki xoşagəlməz xəbər eşidirəm. Federasiyanın vitse-prezidenti Sarvan Rəsulovun atası rəhmətə gedib. Təbii olaraq, o aeroportda yox idi. Bu bəd xəbərin ardından Aleksandr və Yevgeniya Nəcəfovlar mənə daha bir yaxşı olmayan xəbər verdilər. Hələ xeyli müddət əvvəl öz ehtiyatlarımı, o cümlədən, kramponları (buzda yerimək üçün ayaqqabı altına bərkidilmiş xüsusi qurğular) gətirib Federasiyaya təhvil vermişdim ki, vacib yürüşlərə, yarışlara gedən idmançılarımız istifadə etsinlər. Bu yürüş qabağı da həmin kramponlar ekspedisiya iştirakçıları tərəfindən bölüşdürülmüşdü. Səsa və Yevgeniyanın qəmli-qəmli danışmaqlarından belə çıxdı ki, Sarvan onlara səfərdə istifadə üçün bu kramponları verməyib. Çoxlu dəqiqləşdirici suallarımdan sonra Aleksandr və Yevgeniya gah nala, gah da mıxa vurmağa başladılar. Nəhayət, mənə aydın oldu ki, vəziyyət tam başqa cür imiş.

Haşiyə 2.

Bir neçə gün bundan əvvəl, Sarvan Rəsulovu Ankaraya göndərmişdim. Azərbaycanda Argentinanın səfirliyi yoxdur. Ruslardan fərqli olaraq, biz Argentinaya getmək üçün viza almalıyıq və bu da, asan iş deyil. Uzun-uzadı telefon və elektron poçt vasitəsilə danışıqlar apardıq. Hətta Xarici İşlər Nazirliyindən Türkiyənin Argentinadakı səfirliyinə dəstək məktubu da ala bilmişdik. Nəhayət, xəbər verildi ki, kimsə gəlib vizaları götürə bilər. Sarvan da fürsətdən istifadə edərək, ünvanlarını ona verdim dağçılıq ləvazimatları satılan mağazalara baş çəkmiş, mənimlə telefon əlaqəsi saxlayaraq, bizi maraqlandıran bir sıra əlavə avadanlıqları oradan almışdı. Bakıya gəldikdə, məlum oldu ki, bu avadanlıqlar bizim ekspedisiya üzvlərini də maraqlandırır. Mən də Sarvana demişdim ki, «bu insanlar ekspedisiyada birinci və sonuncu dəfə deyil ki, dağlara gedirlər. Bu avadanlıqlar onsuz da onlara lazım olacaq. Gətirdiklərinin hamısını qabaqlarına qoy, nə istəsələr elə gətirdiyin qiymətə də onlara ver, artıq nə qalarsa, onları Federasiyanın ehtiyacları üçün alırıq. Avadanlıqların hamısı maraq doğurdu, 25-30°C şaxtaya dözə bilən yataq kisələri də, qısa-boğaz çəkməyə qar dolmasın deyər istifadə edilən dizliklər də və yeni, hər bir ayaqqabıya uyğun gələn kramponlar da... Lakin iştirakçılar bunların heç birini almadılar. Sarvan bunu mənə dedikdə, «Narahat olma, danışdığımız kimi edərik» dedim. İndi məlum oldu ki, bizim bu qəhrəmanlar özlərinə lazım olmağına baxmayaraq, almaqdan imtina etdikləri avadanlıqların davasını edirlər ...

Nə isə... Bu çaşdırıcı hisslərlə təyyarəyə mindik və yola

çıxdıq. Yenə də, uzun-uzadı gözləmələr və narahat yol...

Hələ Antarktidaya gedərkən, «Türk Hava Yolları» vasi-təsilə İspaniya və Çili üzərindən uçmalı olmuşduq. O zaman da, «Türk Hava Yolları»nda, hər şeyin qaydasında olacağı-na söz vermələrinə baxmayaraq, yüklərimizi İstanbula qə-dər qeydə almışdılar. Onda şübhəli qalmışdıq və İstanbula çatarkən, yüklərin vəziyyətini yoxladıq. Yaxşı ki yoxladıq! Ora-bura qaçaraq, yüklərimizi Çilinin Punta-Arena şəhəri-nə qədər qeydə aldıra bildik. Lakin xeyli əsəbi dəqiqələr yaşamalı olduq. İndi də «Türk Hava Yolları» yüklərimizi Argentinanın Mendoza şəhərinə qədər yox, Madrid vasitə-silə üzərindən uçduğumuz Santyaqoya qədər qeydə almışdı. Bəhanələri də o idi ki, Bakıdakı ofislərinin imkanları bura qədərdir.

İstanbula çatanda, yenə də, həyəcanlı dəqiqələr yaşa-malı olduq. Lakin heç bir şey əldə edə bilmədik. Elə bu həyəcanla da, ta Santyaqoya qədər gəlib çıxdıq. Nəhayət, burada yüklərin boşaldılmasının qarşısını alaraq, onların Mendozaya göndərilməsinə nail olduq.

Argentina

Bu da Mendoza... Kiçik və çox səliqəli aeroport. Bu-rada indi yaydır. Xoş bir hava şəraiti var. Məlum oldu ki, bizi qarşılayırlar və qısa aeroport rəsmiliklərindən sonra yola düşürük.

Ağlımıza da gəlməzdi ki, Mendoza belə böyük, nis-bətən səliqəli və canlı şəhərdir. Düzdür, burada da 90-cı illərin ortalarına qədər böhranlı, sovet imperiyasının da-ğılması ilə bağlı yaranan qarışıq zamanlarda Bakıda müşa-

hidə etdiyimiz, saysız-hasabsız avtomobillərin şüşələrini yumağa cəhd göstərən, yaxud açıq havada fəaliyyətdə olan kafelərin müştərilərinə nə isə satmağa çalışan, kasıb təbəqənin nümayəndəsi təsiri bağışlayan çoxlu adamlara rast gəlmək olurdu.

«Kordilyera PH» mehmanxanasına yerləşmişdik. Mehmanxananın birinci mərtəbəsində internet guşəsi də vardı. Bilirdik ki, bir-iki gündən sonra dağlara yola çıxırıq, nə ölkəmizlə əlaqə saxlaya biləcəyik, nə də baş verənlərdən xəbərimiz olacaq. Ona görə də, elə bil ki, bunun əvəzini çıxmaq üçün tez-tez kompüterlə Bakıdan xəbərlər öyrənməyə çalışırdıq. Bundan başqa, bizim təchizatımızı müqavilə əsasında öz üzərinə götürən (təbii ki, ödəniş müqabilində) «Aymara» şirkətinin nümayəndəsi əşyalarımıza baxış keçirərkən, yataq kisələrinin və bir sıra başqa əşyaların qarşdakı ekspedisiyanın şəraitinə uyğun gəlmədiyini qeyd etmişdi.

Tanış səhnələr

Təəssüflə deməliyəm ki, bu ölkədə çoxlu sayda insanlar var ki, bir-birini və xüsusən də, xaricdən gələnləri əlavə xərcə salmaq üçün müxtəlif kombinasiyalar fikirləşə bilirlər və bu yanaşma çox geniş yayılmış kimi görünür. «Aymara»nın nümayəndələri Emil və Mir Bədəli müvafiq

tələblərə cavab verən, çatışmayan ləvazimatları icarəyə götürmək üçün bir neçə mağazaya apardılar. Hiss olunurdu ki, şirkətin nümayəndələri həmin mağazalarla əlbir işləyirlər. Bir yataq kisəsinin icarəsi üçün hər birinə 150\$ istədilər. Bunu eşitdikdə, təkcə argentinalıların «fərasət»inə yox, həm də bizim uşaqların qəribə məntiqinə təəccübləndim; Bakıda Sarvanın 100 manata Türkiyədən onlar üçün alıb gətirdiyi yataq kisələrini almaq istəməmişdilər. İndi isə, bu problemi daha ağır şərtlərlə həll etməli olurdular (sonuncu gün «Aymara»dan olan argentinalıların kombinasiyasına getməyən uşaqlar hansısa kiçik bir dağçılıq mağazasından həmin yataq kisələrini 200\$ qiymətinə almışdılar).

«Aymara» şirkətinin ofisinə də baş çəkməli olduq. Elə orada da, hər bir turisti və yaxud dağçını yaxşı-yaxşı xərəcə salmağın əsas məqsəd olduğuna işarə edən çoxsaylı əlamətlərə və ümumi atmosfərə rast gəldik. Bu, bizdə xoşagəlməz bir hiss yaradı. İlk dəfə onda çox açıq-aydın hiss eləmişdik ki, bunun sonu yaxşı olmayacaq.

Axşama yaxın, mehmanxananın foyesində, bizimlə yol gedəcək bir qrup amerikalı, böyük britaniyalı və avstraliyalı dağçılara rast gəldik. Amerikalı dağçılar Uzaq Şərq mənşəli idilər (biri Koreya, o biri isə Çin köklərinə mənsub idi) – Con və Mayk. Onlar da, britaniyalı Kris də cavan adamlar idi, yaşları 25-30 arası olardı.

Dekabrın 28-i, səhər tezdən artıq yola çıxmağa hazır idik və otellə bağlı qısa rəsmi sənədləşmələrdən sonra, əşyalarımızı avtobusa bağlı qoşquya yığaraq, həmin avtobusla da yola çıxdıq.

Əvvəlcə, şəhərin kənarında yerləşən, əsasən bir-iki mərtəbəli binalardan ibarət olan bir məhəllədə (lap elə

Bakının möhəllələrinə oxşayırdı) «Aymara» şirkətinin anbarlarının yerləşdiyi yerə gəldik. Anbar dedikdə, bu dəmir darvazanın arxasında üstü şifərlə örtülmüş, dəmir dirəklərin üzərində qurulmuş bir talvar idi. Burada ayrı-ayrı ekspedisiyalar üçün çadırları təmizləmək, lazım olduqda, onları təmir etmək, qida paketlərini düzəltmək və s. işlərlə məşğul idilər.

Dağlara doğru

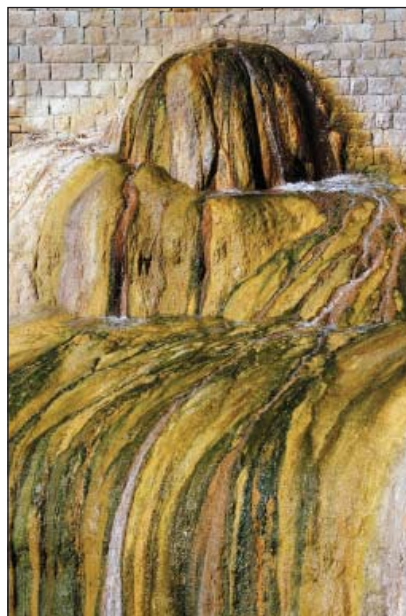
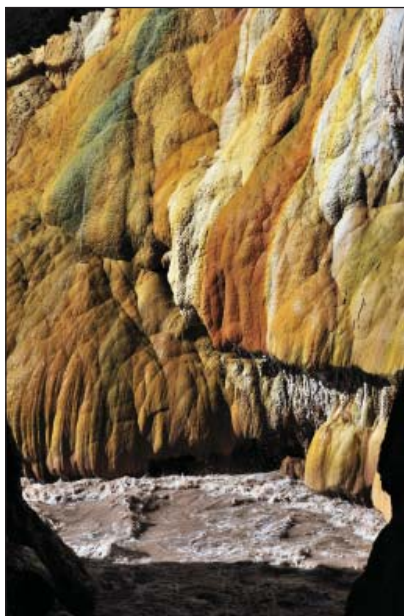
Əşyalarımızı anbarın kənarına yığıb, dağlara doğru hərəkət etdik, 3 saat yarım yol getməli idik. Şəhərdən çıxan kimi, iki tərəfdən sonsuz üzüm bağları ilə əhatə olunan bir şosse ilə hərəkət etməyə başladıq. Artıq oxuduğumuz ədəbiyyatlardan bilirdik ki, Mendoza Argentinanın şərabçılıq mərkəzidir. İndi isə bunu əyani olaraq görürdüm. Çox uzaqda, duman içində And dağları göründü.

Bir neçə saatdan sonra hərəkətimiz artıq dağların arası ilə davam edirdi. Çox quru və cansız dağlar idi. Baxmayaraq ki, yolumuz sürətlə axan bir çayla paralel gedirdi, ciddi bir yaşıllıq nəzərə çarpmırdı. Bəzi yerlərdə iki dərənin sıxışdırıldığı yol nisbətən enli vadilərə çıxırdı və burada kiçik kənd və şəhərləri keçərkən, süni suvarma vasitəsilə yaradılmış

yaşıllıqları görürdük. Nəhayət, 3-4 saatdan sonra Puente de İnka (İnkalar körpüsü) adlanan yerə gəlib çatdıq.

Bu yer dəniz səviyyəsindən 3400 m hündürlükdə yerləşən bir mehmanxanadan, bir neçə kiçik kafedən və yerli əhalinin əl işlərinin və yarımqiymətli daş-qaşlardan düzəldilmiş əşyaların satışa çıxarıldığı yarmarkalardan ibarət idi. Gecəni bu mehmanxanada qalmalı idik. Mehmanxananın şəraiti aşağı səviyyədə idi. Bütün ekspedisiyamız bir otaqda yerləşdirildi. Otaqlarda iki mərtəbəli çarpayılar qurulmuşdu. Çox da təmiz görünməyən və çox kiçik əl-üzyuyan otağı var idi.

Otaqda yerbəyer olduqdan sonra mehmanxanadan 1km məsafədə yerləşən, And dağlarında həlak olmuş dağçıların qəbiristanlığına yollandıq. 15-20 dəqiqədən sonra artıq orada idik.

Mərdlərin uyuduğu qəmgin yer

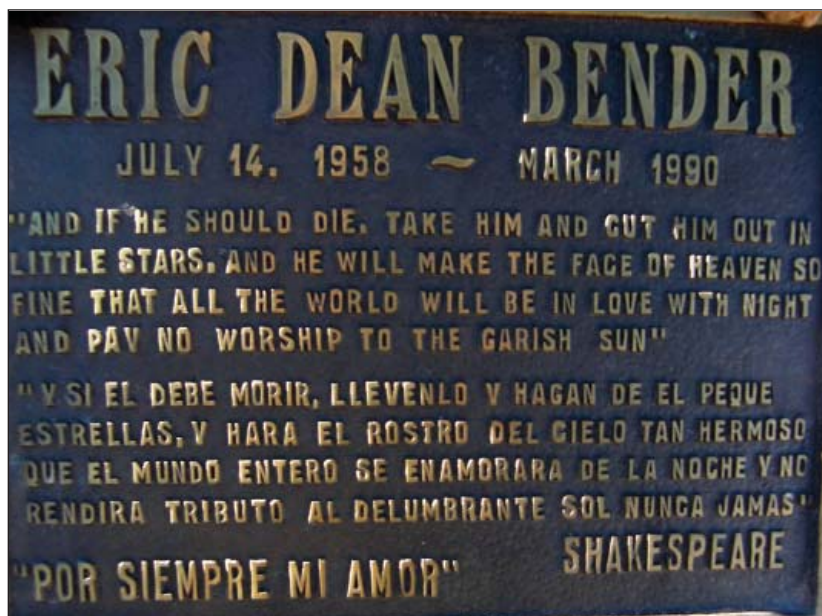
Bura, 200-ə qədər məzar olan hasarlı bir yer idi. Məzarların bəziləri artıq çox köhnə idi və bəziləri dağılmışdı, bəziləri isə, elə bil ki, lap yenicə qurulmuşdu. Qəbiristanlığın ortasında 25-30 m hündürlüyündə və forması vulkana bənzəyən bir qaya yüksəlirdi.

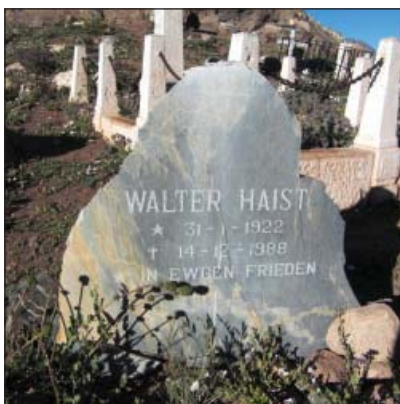
Qayanın zirvəsində metrə yarımından bir az hündür olan, daşdan və ya betondan düzəldilmiş xaç qurulmuşdu. Üstü ağ rəng ilə boyanmış xacın üstündə son illər Akonkaqua dağına qalxarkən, soyuqdan donmuş və ya qayalardan yığılaraq həlak olmuş dağçıların ayaqqabıları asılmışdı.

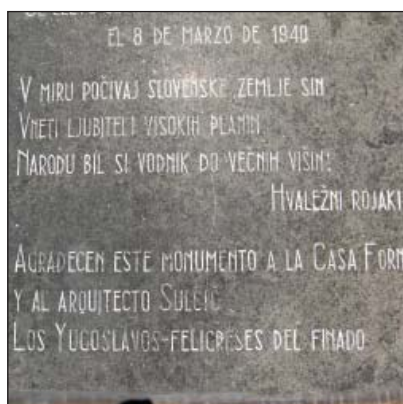

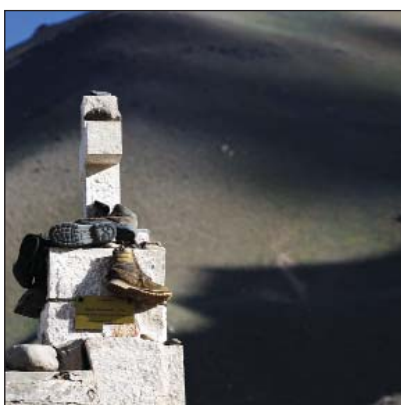
Qayaların nisbətən dik hissəsində həlak olmuş, lakin cəsədləri tapılmayan dağçıların xatirəsinə, onların yaxınları tərəfindən kiçik daş və metal lövhələr qurulmuşdu. Aydın görünürdü ki, burada məzar yoxdur, sadəcə bir xatirə lövhəsi var. Daha aşağıda isə, irili-xırdalı lövhələrlə nişanlanmış məzarlar sıralanmışdı. Bəzilərinə təkcə adlar yazılmışdı, bəzilərinə isə, yaxınlarının ürək sozləri də oxunurdu. Məzardan məzara keçərək bu yazıları oxumağa başladım. Tədricən qəbiristanlığın xüsusi aurası, atmosferi bizi tutdu və bu zaman gözümə bir neçə sətirdə yerləşən (məzarların birinin üzərində ingilis və ispanca yazılmışdı) lövhə sataşdı. İngilis dilində oxuduqda, bunun Şeksprin bir sonetindən götürülmüş sözlər olduğunu anladım - «Əgər sən ölməlisənsə, onda qoy səni xırda tikələrə doğrasınlar, hər bir parçanı bir ulduza çevrilsin və gecə səmasından cənnətə aparan yolu insanların qəlbində elə işıqlandırsın ki,

onlarda qızmar günəşə sitayiş üçün yer qalmasın!». Başqa bir məzarın üzərində, bir polşalının başdaşında «Sən burada əllərinə Vətənin donmuş bayrağı, əbədi uyuyursan» sözləri yazılmışdı.

Ola bilsin ki, bu sətirlərin oxucusu həmin yerin atmosferini sözlərlə çatdırmaq cəhdimdə bir pafos hiss etsin. Amma bu yazıları oxuyarkən, məndə elə bir hiss oyanmışdı ki, elə bil bu insanların arasında dolaşıram. Bu insanlar qar-

şılarına qoyduqları məqsəd üçün ölümdən belə qorxmamışdılar. Tərəddüd etmədən taleyin çəkdiyi xətti keçərək əbədiyyətə qovuşmuşdular. Elə bil ki, biz də bunun şahidi idik. Hər yeni yazını oxuduqda qəhər dalğası bizi boğurdu. Burada bir xeyli dolaşdıqdan sonra hasardan kənara çıxdıq və bir neçə dəqiqə bir-birimizi dindirmədən, sükut içində ətrafdakı daşların üstündə oturaraq susduq.

Axşam saat 8-də otelin birinci mərtəbəsində yerləşən və «restoran» adlandırılan, lakin o qədər də səliqəli görünməyən yemək otağına toplasdıq.

Haşiyə 3.

Ümumiyyətlə, qeyd etməliyəm ki, Afrikaya-Kilimancaro dağına təşkil edilmiş ekspedisiya zamanı rast gəldiyimiz «təmizlik problemi» burada da özünü göstərirdi. Düzdür, dağlarda hansısa «yüksək şəhər normaları»ndan danışmaq, ola bilsin ki, o qədər də yerinə düşmür. Amma ən mürəkkəb şəraitdə belə, müəyyən standartlar çərçivəsində yaşayış prinsipləri mövcuddur. Məsələn, Böyük Qafqaza bir neçə günlük yürüşlər zamanı, xüsusən də, qış vaxtı su qaynatmaq, yemək bişirmək və bu kimi düşərgə həyatına aid məqamlar heç də çadırların ətrafının ürək açmayan vəziyyətə düşməsinə səbəb olmurdu. Yeməkdən sonra, qablarımızı da, nəm, spirtli dəsmallarla təmizləyib yığışdırırdıq.

Kilimancaroya yürüş zamanı xidmət göstərməsi üçün müqavilə bağladığımız şirkətin nümayəndələri ekspedisiyamızı hətta bioloji tualet ilə də təmin etmişdilər. Bizi müşahidə edən porterlərdən biri (şəxsi yüklərimizdən başqa yükləri daşıyan mizdlü işçilər) bu bioloji tualeti

(bioloji qurğu və kiçik bir çadırdan ibarət idi) düşərgədən-düşərgəyə gətirir və həmin saat orada quraşdırırdı. Porterlər fərdi çadırlardan başqa, düşərgələrdə həm də bütün ekspedisiya üzvlərinin toplaşa biləcəyi qədər böyük ümumi çadır da qururdular. Bu çadırın içərisində yığılıb-açılan masa və oturacaqlar quraşdırılırdı. Yəni, lap elə XIX əsrdəki ingilis səyahətçiləri kimi xidmət alırdıq və bütün bu prosesdə bircə şey çatışmırdı... Çadırlar düşərgədən-düşərgəyə getdikcə, daha da tozlu, çirkli, qab-qacaq yuyulduqdan sonra belə yağlı olurdu. Hətta düşərgələr, zahirən ətrafda zir-zibil gözə dəymirdisə də, o qələr də təmiz və səliqəli təsir bağışlamırdı.

Afrikada bizə xidmət göstərən insanların səmimiyyətinə şübhə yox idi. Nə bacarırdılarsa, onu da edirdilər. Lakin nəticə o qədər də yaxşı alınmırdı. Çadırlar getdikcə, daha da tozlu-torpaqlı olurdusa da, bu ona

görə idi ki, porterlər onları istirahət edərkən necə gəldi yerə atırdılar. Ağıllarına belə gəlmirdi ki, sonra onları silib təmizləmək lazımdır.

Argentinada biz tamam başqa problemlərlə üzləşdik. Bizimlə guya xidmət etmək üçün gedən «Aymara» şirkətinin nümayəndələri həddindən artıq təkəbbürlü idilər. Ümumiyyətlə, dağçılıqla bağlı xidmət göstərən insanlar və yerlər (otellər, çadırlar, düşərgə yerləri) açıq-aydın gözə çarpan saymazyanalıq nümayiş etdirirdilər. Hətta, artıq 4300 m yüksəklikdə yerləşən Plaza de Mulas düşərgəsində olduğumuz zaman antisanitariya aya dözməyərək, şikayətini dilinə gətirən kanadalı dağçı xanımın müraciətini eşitməməzliyə vurmuşdular və asanlıqla təmin oluna biləcək təmizləmə işləri üçün heç bir tədbir görməmişdilər.

Bu restoran da elə bu sıradan idi. Çox da təmiz görünməyən döşəmə, çox da təmiz görünməyən masa və çox da təmiz görünməyən yemək...Yeməyin pulu öncədən ödənilmişdi. İçkiləri isə, özün almalıydın və bunu görmək gərək idi ki, bizi müşahidə edən argentinalıları da, restoran işçiləri də necə öz məqsədlərini heç gizlətmədən, dağçılara içkilər, o cümlədən, şərab və başqa alkoqollu içkilər aldırmaqda maraqlı idilər.

Bunqaloya daha çox oxşayan mehmanxana otağında yarı-yuxulu, səksəkəli bir gecə keçirdik və səhər açılan kimi şələ-küləmizi yığışdırıb, çöldə hazır vəziyyətdə gözləməyə başladıq. Bir dəstə porter və arriero səhər çağında yüklərimizi qatırlara yükləməklə məşğul idilər. Hər qatırın üzərinə 80 kq-a qədər yük yüklənirdi. Bunu edərkən arrierolar öz gödəkçələrini qatırların başına salaraq, onların gözlərini bağlayırdılar.

Akonkaqua cığırırları ilə

Nəhayət, kiçik bir avtobusla yenidən yola çıxdıq və bir, saatdan sonra artıq Akonkaqua Milli Parkının girişində idik. Bundan sonra yolumuzu piyada davam etməliydik.

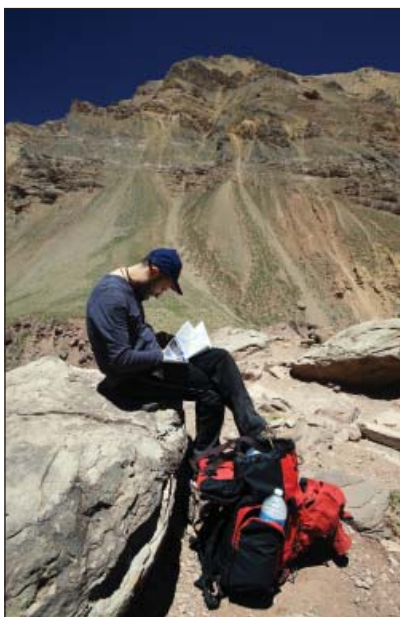
Bizi müşayiət edən argentinalıların başçısı zahirən az-çox tərbiyəli insan təsiri bağışlayırdı. Martin (özünün dediyinə görə, əcdadları Argentinaya Uelsdən köçmüşdülər və uelslilərin icma şəklində yaşadığı bir məntəqədə - Argentinanın cənubunda lap bu yaxınlara qədər yaşayırmışlar. Bir neçə il əvvəl isə Mendozaya köçərək, ailəliklə dağçılara xidmət göstərməyə başlamışdılar) icazə kağızlarını (bu icazəni hələ Mendozada olarkən, turizm departamentinə gedib adama 450 dollar ödəməklə almışdıq. İcazə sadəcə olaraq Milli Parkın ərazisinə girməyə imkan verirdi) qeydiyyatdan keçirdi və biz 20-25 kq-lıq arxa çantalarımızı götürərək yola çıxdıq.

Deməzdim ki, ətrafdakı landşaft «Milli Park» sözü ilə şüurda yaranan gözəl təbiət səhnələrinə bənzəyirdi. Əksinə, çox darıxdırıcı bir vadi ilə hərəkət etməyə başladıq. Bura, dəniz səviyyəsindən təxminən 3000 m yüksəklikdə idi. Bu vadini iki tərəfdən çox kasad bitkisi olan təpələr əhatə edirdi.

Görünür, And dağlarının Akonkaqua zirvəsini əhatə edən əraziləri o qədər çox dağçı cəlb etmişdi ki, getdiyimiz istiqamətdə əməlli-başlı cığır əmələ gəlmişdi. Hərəkət etdikcə, ayaqlarımızın altından sarımtıl toz qalxırdı.

Bir xeyli getdikdən sonra Horkones çayının sahilinə çatdıq. Çayın üzərindən asma piyada körpüsü quraşdırılmışdı.

Bu körpüyə yaxınlaşan iki çarxın izini xatırladan başqa bir cığır, buraya qədər maşınla gəlməyin mümkün olduğuna işarə edirdi. Çox bulanıq və gur suyu olan bu çayın üzərindən keçdik. Çayın o tərəfindəki cığır daşlı-kəsəkli idi və sərt hündürlüyə doğru davam edirdi. Cığır yoxuşa doğru getdikcə bizim də sürətimiz azalmağa başladı.

Hər şeydən hiss olunurdu ki, buranın təbiəti də arid zonaya aiddir və çox kasaddır. Nəhayət, təxminən 5-6 saat hərəkətdən sonra Konfluensiya (Çayqovuşan) düşərgəsinə gəlib çatdıq. Düşərgədə 20-30 çadır gözə çarpırdı. Onların bəziləri 8-10 nəfəri qəbul edə biləcək qədər böyük idi. Çox tozlu və o qədər də hamar olmayan bir yerdə qatırlarla gətirilən yüklərin yerə boşaldıldığını gördük. Yüklərin içərisindən çadırları götürərək, bizə göstərilən tozlu bir yerdə onları qurmağa başladıq.

Çadırlarımızı qurduqdan sonra, ətraf ərazi ilə tanış olmaq qərarına gəldik. Baxmayaraq ki, bu düşərgə 3400 m yüksəklikdə yerləşirdi, kənarda diqqəti ciddi cəlb edən dağlar görünmürdü. Düşərgənin yerləşdiyi kiçik vadinin düz ortasında, 80-100 m yüksəklikdə bir təpə gözə dəyirdi. Emil fürsət tapan kimi, öz fotokamerasını götürərək, həmin təpənin üstünə dırmanmağa başladı. Biz də ona qoşulduq. Belə yüksəkliklərə çox öyrəncəli olmağımıza baxmayaraq, təpənin üst nöqtəsinə doğru intensiv hərəkət nəfəsimizi darıxdırdı. Nəhayət, təpənin üstünə qalxdıqda nə üçün buranın Çayqovuşan adlandırıldığı bizə aydın oldu. Qarşıda bu vadi iki yerə parçalanaraq dağların içərisinə doğru uzanırdı. Vadinin dibi ilə isə, keçmiş geoloji dövrlərdə onları əmələ gətirən iki gur sulu çay təpənin arxasında bir-birinə qovuşurdu.

Temperaturun $+15+17^{\circ}\text{C}$ olmasına baxmayaraq, bu toz-torpağın içində, vadinin aşağı hissəsində dağların yüksək yerlərindən bura gəlib çıxan buz və qar kütləsi içərisində əmələ gəlmiş bu bulanıq sulu göllər qərribə təsir bağışlayırdı.

Plaza Fransia dəniz səviyyəsindən 4000 m -dən də artıq yüksəklikdə yerləşir. Burada çox sərt külək əsirdi. Qısa tənəffüsdən sonra hamı geri qayıtmağa başladı. Saşa, Emil və mən əvvəl buzlağa doğru hərəkət etməyi qərarlaşdırdıq və bir-birinin üstünə dırmaşan nəhəng buz və qar parçalarının daşa dönmüş səthi ilə hərəkət edərək, göllərdən nisbətən irisinə yaxınlaşdıq. Burada zaman və ulu təbiət hələ də varlığı formalaşdırmaqda idilər. Heç bir mürəkkəb dramalar, canlıların və bitkilərin təkamül yarışı bu sadə və təbii səhnənin sükutlu yaradıcılığına mane olmurdu. Arabir buz qayalarından qopan parçaların suya düşməsinə də zaman özü çox sadə ahənglə səsləndirirdi.

Çadırdə qarşılanan yeni il

Bu gün artıq dekabrın 31-i idi. Geri qayıdanda, düşərgədə «Yeni il»in keçirilməsinə hazırlıq getdiyinin şahidi olduq. Buna hazırlıq demək olardısı...Bizim üçün bu gün həm də «Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü» idi. Buna görə də, böyük çadırdə bir yerə topladıq və «Yeni il»in yerli vaxtla qeyd olunmasını gözləmədən, Bakı vaxtı ilə (yerli vaxtla axşam saat 5-də) təzə ilin gəlişini qeyd etdik.

Lakin gecə saat 12-də bəzi ekspedisiyaların təşkil etdiyi atəşfəşanlıq yuxumuzu qaçırdı.

Yenə yol...yenə hərəkət...yenə çiyinlərimizdə ağır çantalar... Bu dəfə Plaza de Mulasa doğru hərəkət edirdik.

Ora, Akonkaqua dağının zirvəsinə qalxanların baza düşərgəsi idi. Çatmaq üçün 8-9 saat yol qət etməliydik.

Yol az maili idi və yenə tozlu-torpaqlı yerlərdən keçirdi. Təxminən 6 saat yol getdikdən sonra vaxtilə Argentina ordusunun əsgərləri üçün dağlarda tikilmiş kazarmanın yanına çatdıq. Aydın deyildi ki, 4000 metrden yüksək bir ərazidə, heç bir həyat mövcud olmayan bir yerdə bu kazarma Argentina ordusunun nəyinə lazım olmuş? Lakin bu sual artıq aktual deyildi. Çünki bir neçə il bundan əvvəl qar uçuqunu bu dəmir-betondan və bişmiş kərpicdən tikilmiş binanı darma-dağın etmişdi.

Kazarmanın yanında bir az istirahət edərək, yolumuzu davam etdirdik və Morenalı buzlağın yaratdığı çox dik bir təpəyə qalxmağa başladıq.

Hərəkətimiz bir saatdan çox davam etdi. Nəhayət, təpənin üstünə qalxdıq və təxminən 1-2 km məsafədə Plaza de Mulas düşərgəsinin çadırları göründü.

Ətrafımız sürüşmə zonasını xatırladan, dərə-təpəli quruluşa malik bir plato idi. Bu da təbiidir. Təbii geoloji bir dövr ərzində, 2-3 km enində olan vadini elə indi də uzaqda görünən, ancaq qısalmış buz dili açmışdı. İndi isə təmiz buz, bu platodan 100-150 m yuxarıda qurtarırdı. Vadinin ortasında yerləşmiş platonun özü nəhəng buz dilinin əriməsi nəticəsində onun yuxarisından sürüşdürüb gətirdiyi süxur parçalarından, alt hissəsi isə, indi də süxurlarla qarışmış buzdan ibarət idi. Lakin ora gün işığı düşmədiyi və istinin gücü çatmadığı üçün elə donmuş vəziyyətdə qalmışdı. Bu dərə-təpəli platonun bəzi çökək yerlərində altdakı süxurlu buzlar üzə çıxırdı. Həmin yerlərdə buz sahələrindən ibarət göllər və gölməçələr əmələ gəlmişdi.

Təxminən 30-40 dəqiqə arasında bu plato ilə hərəkəti davam etdirdik və nəhayət, Plaza de Mulas düşərgəsinə çatdıq.

Sonuncu “rahat” düşərgə - Plaza de Mulas

«Qatırlar meydanı» anlamını verən Plaza de Mulas böyük bir ordu düşərgəsini xatırladırdı. Bura Akonkaquanın zirvəsinə qalxan insanlar üçün baza düşərgəsi kimi istifadə olunur və görünür, bu ad bu yerə ona görə verilib ki, dağçılar özlərinə lazım olan, lakin arxa çantalarında daşınması mümkün olmayan yükləri qatırların belində bura qədər gətirə bilirlər. Bu düşərgə dəniz səviyyəsindən 4300 m yüksəklikdə yerləşir. Dünyanın məşhur zirvələrinin ətlərində mülayim mövsümdə yüzlərlə dağçını özünə cəlb edən baza düşərgələri arasında Plaza de Mulas ən yaxşı təşkil olunanlardan biri hesab olunur. Düzdür, bu iddiada olanların böyük əksəriyyəti elə argentinalıların özləridir. Amma hər halda, ətrafda onlarla dağçılara xidmət göstərən şirkətlərin

çadırları gözə dəyirdi. Bunlar bir çadırda və bu çadırın yanında qaz balonları vasitəsi ilə su qızdıraraq, neçə günlərdir ki, toz-torpağın içində qalmalı olan dağçılara hamam xidməti göstərən çox xırda, eləcə də, xidmətindən bizim də istifadə etdiyimiz «Aymara» kimi iri şirkətlərdən ibarət idi.

Bu şirkətlərin təklif etdiyi hamam xidmətinə isə su keçirməyən materialdan hazırlanmış, çadırların tavanlarından asılan tuluğa bənzər yumşaq su tutarı, taxtadan düzəldilmiş ayaqaltı və plastik oturacaq daxil idi. Bu xidmətin 10 dəqiqəsi dağçıya 10 ABŞ dollarına başa gəlir. Dəniz səviyyəsindən 4300 m yüksəklikdə gigiyena qaydaları heç də ucuz başa gəlmir.

Düşərgənin başlanğıcında, iki taxta vaqonda tibb məntəqəsi, onunla üzbəüz yerləşən nisbətən iri taxta vaqonda isə Milli Parkın işçiləri yerləşmişdilər. Biz, demək olar ki, düşərgənin lap sonuna qədər hərəkət etməli olduq. Buradan təmiz buzlağa qədər 70-100 m məsafə ancaq qalardı. Elə aşağı düşərgələrdə istifadə etdiyimiz eyni çadırlar burada daşlardan təmizlənilib, 3-4 m²-dən ibarət meydançanın ortasına atılmışdı.

Yenə əvvəlki kimi, ekspedisiya rəhbəri vəzifəsindən bir növ «sui-istifadə» edərək, burada da öz çadırımda tək qaldım. Yorğun olmağımıza baxmayaraq, hamımızın çadırını köməkləşib birlikdə qurduq.

Ekspedisiyanın nisbətən cavan üzvləri qərargah çadırının yanından qatırlarla gətirdiyimiz yükləri də çadırlarımızın yanına çatdırdılar...

...Olduğumuz yerdən təqribən 1,5 km məsafədə uzunsov taxta bina gözə çarpırdı. Bu, vadinin əks tərəfində buzlağın qurtardığı yerdə, özül süxurların üzərində qurulmuş bir tikili idi. Eşitdiyimizə görə, bu binanı argentinalı iş adamlarından biri hökumətdən aldığı kreditlə tikdiribmiş.

Amma iqtisadi böhranla bağlı bu dağlara gələn dağçıların sayı kəskin azaldığından o da müflis olmuşdu. Hazırda «Aymara» şirkəti bu binadan mehmanxana kimi istifadə edirdi. Bəzi dağçılar oraya hamamxana və ala-yarımçıq fəaliyyət göstərən restoranın xatirinə gedirdilər.

Yorğun olmağımıza baxmayaraq, əks tərəfdə olan buzlağa doğru getdik. Mir Bədəl adəti üzrə əlində geoloji çəkic, onu maraqlandıran süxurlara doğru getməyində, Emil isə kameraların ağırlığından ikiqat əyilərək, çəkiliş üçün münasib yer seçməyində idi.

Burada bir neçə gün qalacaqdıq. Yüksəkliyə uyğunlaşmaq üçün bir gün 5000 m yüksəklikdə olan Kanada düşərgəsinə qalxıb-ənməli (bu da iqlimə uyğunlaşma proqramına daxil idi), sonra isə bir gün istirahət edib, zirvəyə doğru yürüşümüzə başlamalı idik.

Bizlərlə çiyin-çiyinə hərəkət edən amerikalı, avstraliyalı, rusiyalı və şotlandiyalı dağçılardan başqa, burada kanadalılar da bizə qoşuldular, daha doğrusu, biz onlara qoşulduq.

Çünki onlar iqlimə uyğunlaşmanı daha yaxşı həyata keçirmək üçün buraya 2-3 gün əvvəl gəlmişdilər.

Bu düşərgənin bəh-bəhlə təriflənməsinə baxmayaraq,

əsas problemlərlə də elə burada qarşılaşmağa başladıq. Deməzdim ki, burada sanitariya normaları yaxşı gözlənilirdi. Hiss olunurdu ki, başqa şirkətlərdə də vəziyyət eynidir, lakin «Aymara»da işləyən adamlar haqqında onu deyə bilərəm ki, dağçılardan vəsait alıb, onlara xidmət göstərməyə boyun olmalarına baxmayaraq, özlərini çox ağayana aparırdılar. O olmaz, bu olmaz... Ancaq, təmizlik işlərinə gəldikdə, dağçıların təkidli müraciətləri nəticəsiz qalırdı... Necə deyərlər, «Sən ağa, mən ağa, səliqə-səhmana kim baxa?». Ən çox etirazlar ağ dəmirdən düzəldilmiş və yerə basdırılmış çəlləyin üzərində quraşdırılan tualetlərlə bağlı olurdu. Təşkilatçıların orada səliqə-səhman yaratmaq ağıllarına belə gəlmirdi. Qərargah çadırının yanında yerləşən xüsusi mətbəx çadırı da elə bir səliqəsi ilə fərqlənmirdi. Bu da onunla nəticələndi ki, düşərgədə olduğumuz günün axşamı Kanada ekspedisiyasının bir üzvü yürüşə davam etmədən geri qayıtmalı oldu. İkinci kanadalı da qida zəhərlənməsi nəticəsində xəstələndikdə, bu geri qayıtmanın səbəbi haqqında ehtimallar yarandı. Əfsuslar olsun ki, onsuz da yaxşı bişməmiş, dağ şəraitinə heç uyğunlaşdırılmamış və üstəlik sanitariya tələblərinə sən deyən cavab verməyən qida ilə savaşa mən də məğlub oldum.

İlahi gücün köməyi ilə

Düşərgəyə gəldiyim ikinci gün qəflətən halsızlaşdım, demək olar ki, hərəkət edə bilmədim və mədəmdə çox güclü ağrılar hiss etdim. Tibb məntəqəsinə gediş də heç bir nəticə vermədi. Necə verə bilərdi ki, orada mənə heç bir dərman da təklif olunmadı...

Aleksandr Nəcəfovun (tibb məsələlərinə ekspedisi-

yada o cavabdeh idi) özü ilə gətirdiyi dərman qutusundan çıxan həbləri qəbul etdim. Onun da heç bir köməyi olmadı. Məcbur olub, qidalanmanı ümumiyyətlə dayandırdım. Kanada düşərgəsinə, sınaq-adaptasiya yürüşünə də heç bir qida qəbul etmədən yola çıxdım. Sözsüz ki, bu, insanı tamamilə gücsüz bir vəziyyətə salmalı idi. Buna baxmayaraq, bu yürüşün öhdəsindən yaxşı gəldim, elə hamımız üzərimizə düşəni çox yaxşı yerinə yetirdik. Lakin qayıtdıqdan sonra həmin axşam da, səhəri gün də çadırda hərəkətsiz qaldım və ekspedisiya üzvlərinin gətirdiyi sudan başqa heç bir qida qəbul etmədim.

Səhər tezdən çadırları yığıdırmağa başladıq. Soyuq və küləkli bir gün idi. Amma mən, demək olar ki, heç nə hiss etmirdim. Çox zəifləmişdim, bunula belə, ayağa qalxaraq çadırdan çıxmağa çalışdım. Düzdür, özümü o qədər də yaxşı hiss etmirdim... Bircə fikir beynimi dəşirdi: «Bu vəziyyət ekspedisiyanı sual altına qoymayacaq ki?»

Çadırımı yığmağa başladım, çox asta və səndələyəsəndələyə hərəkət etdiyimi görən Emil köməyimə gəldi. Hətta əslində böyük fiziki səy tələb etməyən bu iş də mənə tamamilə taqətdən salırdı. Qəflətən, çox kəskin ürəkbulanması hiss etdim. Kənara çəkilərək, daşların üstündə oturmalı oldum. Təxminən, yarım saat bu vəziyyətdə qaldım, sonra elə bil ki, möcüzə baş verdi. İçimdən gələn hansısa bir qüvvə bütün orqanizmə səfərbər etməyə başladı. Ayağa qalxıb yır-yığışı davam etdirdim. Özümüzlə götürüb apara bilməyəcəyimiz, lakin bizə lazım ola biləcək əşyaları əlavə sifariş etdiyimiz porter üçün yol kisələrinə yığaraq hazır etdik. Toplandı yerinə gəldik. Hər ehtimala qarşı arxa çantada aparacağım yükü bir az yüngülləşdirdim (14-15 kq-dan çox olmamalıydı).

Zirvəyə çatmaq üçün yola çıxdıq. Öz-özümə də təəccüb edirdim: bu güc mənə haradan gəlmişdi? Demək olar ki, argentinalı yol göstərən dağçıdan sonra elə birinci yeriyən mən idim.

Bir neçə saat hərəkət etdikdən sonra, argentinalı dağçıların dediyinə görə 4900 m hündürlükdə olan, lakin xəritə-

lərdə 5052 m kimi göstərilən və bizim coğrafi yer təyinetmə cihazımızın da təsdiq etdiyi bu səviyyədə yerləşən Kanada düşərgəsinə gəlib çıxdıq. Burada artıq bir neçə çadır qurulmuş vəziyyətdəydi. Qalanlarını isə qurmaq lazım idi.

Mənim artıq 3-cü günü yeməksiz keçirdiyimi bilən argentinalı dağçı Martin hazır qurulmuş çadırlardan birini göstərərək, «İstəsən, qala bilərsən» dedi. Dörd nəfərdən ibarət Kanada ekspedisiyasının 3 üzvü isə artıq geri qayıtmağa qərar vermişdi. Onlardan biri 100 km-ə qədər qaçış üzrə idman növündə özünü göstərmiş və zahirən çox sağlam görünən biri idi. Qida zəhərlənməsi onu sıradan çıxarmışdı. İkinci kanadalı özünü yaxşı hiss etmədiyi üçün davam etməməyə qərar verdi. 3-cü kanadalı xanım dağçı isə, onlardan birinin həyat yoldaşı idi. Bir qədər tərəddüd etdikdən sonra, o da əri ilə geri qayıtmağa üstünlük verdi.

Kanada düşərgəsi...

Nəticədə, bizimlə Kanada düşərgəsinə bu ekspedisiyadan Piter adlı cəmi bir nəfər gəlib çıxdı. O, iki peşəkar fotokamera ilə gəzirdi. Kanada düşərgəsinə qalxdığımız zaman o da, Emil də tez-tez cığırndan kənara çıxır, bizi qabaqlayaraq öz işləri ilə məşğul olurdular. Hər şeydən görünürdü ki, Piter yaxşı fiziki hazırlığa malikdir.

Mənə ayrılan çadıra yaxınlaşdıqda, Piterin və alman dağçısı Krisin narazı baxışları ilə rastlaşdım. Görünür, hazır çadırlara onlar sahib çıxmaq istəyirmişlər. «Nə-dənsə narazısınız?» deyərək, onlara müraciət etdim. Onlar cavabında nəsə donquldənərək, qurulmamış çadırlardan birinə doğru getdilər. Düzü, nə dediklərini heç anlamadım da. Amma belə davranışın səbəbini sonradan başa düşdüm. Zəhəri gümrəhlik hələ heç nə demək deyildi. Görünür, həddən artıq yorğun idilər. Hədisələri qabaqlayaraq, demək istəyirəm ki, bu dağçıların heç biri 6000 m yüksəklikdə yerləşən final düşərgəsinə gəlib çıxma bil-mədilər.

«Aymara» şirkətinin təmsilçisi olan Martin və qaraçıya oxşayan Pablo öz çadırlarında dağçılar üçün yemək tədarükünü görməyə başladılar. Axşama yaxın, saat 6-ya bir qədər qalmış onların çadırlarından «Guys, hot water is ready» («uşaqlar, qaynar su hazırdır») cığirtəsi eşidildi. Mir Bədəldən xahiş etdim ki, mənə bir az qaynar su gətirsin. Xəlf arasında «taxta peçenyə» deyilən qoğalçadan və dadı-filan olmayan bir çaydan ibarət şam yeməyi yedim. Çox ac olmağıma baxmayaraq, yarım sa-

atdan sonra Martingilin çadırının ağzında şam yeməyi üçün düzülmüş növbəyə qatılmadım. Çox ehtiyat edirdim ki, bu, mənə baha başa gələ bilər. Ekspedisiyanın qalan üzvləri isə, çöl şəraitində bişirilməsi mümkün olan pendirli düyü sıyığını çox həvəslə içəri ötürürdülər.

Kondorlar yuvasına doğru

Növbəti gün səhər saat 9-da çadırlar və yüklər yenə də yığışdırılaraq hazır vəziyyətdə idi. «Kondorlar yuvasına» (Nido de Condores - növbəti düşərgənin adı belə idi) yola çıxdıq. Kondor dünyanın ən böyük quşlarından biridir. Nədənsə, Bakıda işə getdiyim yolun üstündə yerləşən və «Kondor» adlanan bir ərzaq mağazası yadıma düşdü. Bu mağazanın yanından hər dəfə keçəndə, fikirləşirdim ki, onun nə sahibi, nə də alıcıları, görünür, heç bilmirlər ki, kondor leşyeyən quşdur. Əks halda, ərzaq mağazasını belə adlandırmazdılar. İndi də, yol gedə-gedə fikirləşirdim ki, bu düşərgənin adı çox yüksəkdedə olduğu üçün belə adlandırılıb. Düşərgə 5560 km yüksəklikdə yerləşir, amma yenə də ikimənalı səslənirdi. Burada qalmaq məcburiyyəti ilə üzləşən dağçılar «Ay-mara» şirkətinin çox baha qiymətə «təmin etdiyi» və ancaq kondorlar üçün ləziz görünə biləcək yeməklərlə qidalanmalı idilər.

Bugünkü yürüş çox uzun çəkmədi, yolu 3-4 saata qət edə bildik. Səhər bir fincan «üçü birində kofe» (kofe, süd və şəkər) içərək, yola çıxmışdım. Lakin özümü yenə də çox gümrəh hiss edirdim. Bu dəfə də Martindən sonra ikinci gedirdim. Dayanacaqlarda da səhər tezdən uşaqla-

rın termosuma doldurduqları şəkərli çaydan başqa bir şey qəbul etmədim və mənə ancaq ətrafdakıların həvəslə içəri ötürdükləri kremli qoğalçalara baxaraq köksümü ötürmək qalırdı.

Axşam saat 7-də qərara gəldim ki, bu qədər ac qalmaq və hər gün 500-700 m yüksəkliyə qalxmaq (özü də necə yüksəkliyə - 5000 m-dən yuxarı dağlara!) olmaz! Buna son qoymaq lazımdır və nə olursa olsun, nə versələr yemək gərəkdir!

Ümumiyyətlə, deməliyəm ki, yemək məsələsi, seçdiyimizə peşiman olduğumuz «Aymara» şirkətinin ən fırıldaq əməllərindən biridir. Hər düşərgəyə çatan kimi, 1,5-2 kq ağırlığında selofanda olan qida kisəsini bizə təqdim edirdilər. Lakin bu kisədə dağ şəraiti üçün yararlı heç bir şey yox idi - nə meyvə, nə də zülallı yeməklər...

Növbəti dayanacaq

Bu dəfə Aleksandr Nəcəfovla bir çadırdə qalmalı olduq. Yemək dalınca da o getdi. Özünə, üstünə pendir tozu səpilmiş, mənə isə pendirsiz, sadəcə spaqetti gətirdi. Elə bu qaynadılmış spaqettini böyük iştahla yedim. İnsafən vəziyyətimi bildiyinə görə narahatçılığını göstərmək üçün Martin də çadıra yaxınlaşaraq soruşdu: «Yemək necə idi?». Cavabında, «Belə dadlı spaqetti hələ ömrümdə yeməmişəm!» dedim. Çox razı halda, lakin təəccübünü gizlətmədən geri qayıtdı. Yəqin düşündü ki, «bu yeməyin belə dadlı olması üçün görəsən mən nə etmişəm?».

Səhər tezdən tez-tələsik çadırları yığışdıraraq, onları səliqə-səhmanla öz artıq yüklərimizlə birlikdə düşərgənin mərkəzinə topladıq. Bu dağlara öyrəşmiş, iqlimə və

hündürlüyə çox yaxşı uyğunlaşmış porterlər bir azdan gəlib onları növbəti düşərgəyə qaldırmaqda bizə kömək edəcəkdilər. Özümü çox gümrah, lakin zəifləmiş hiss edirdim. Amma yükümü azalda bilməzdim. Çünki porterlər aparılacaq yükü hər dəfə tərəzi ilə çəkir, müəyyən çəkiddən artıq olduqda onu azaldırdılar. Bu səbəbdən, əlavə əşyalar elə orada qalmalı olacaqdı.

Yolçu, yolda gərək!

Yola çıxdıq. Yüksəkliyin artıq 5500 metrdən yuxarı olmasını, sən deyən, heç hiss etmirdim. Pis də getmirdik. Bizim ekspedisiya yenə də özünün çox mütəşəkkil olması və nizam-intizamı ilə fərqlənirdi. Yenə də hər bir saatdan bir 10-15 dəqiqə istirahət edirdik. Tənəffüs vaxtı səhər düşərgədə bizə verilmiş selofan kisələr ortaya çıxırdı. Bizlərlə yan-yana gedən ekspedisiyaların sıraları xeyli seyrəlmişdi. Artıq bir nəfər belə kanadalı qalmamışdı. İki Krisdən (biri şotlandiyalı, 26-27 yaşlarında olan arıq, ucaboy Kris, o biri isə, həddindən artıq çox danışan və bir az da təkəbbürlü alman Kris) biri artıq sıralarda yox idi. Alman Kris hələ biz Kanada düşərgəsindən Kondor düşərgəsinə hərəkət etdiyimiz zaman tez-tez geri qalır, ürəkbulanmadan əziyyət çəkdiyi üçün diz üstə yerə oturaraq əlləri ilə bədəninə dəstək verir, başını aşağı salaraq dəqiqələrlə hərəkətsiz dururdu. Onun geri qayıtmasından səhər Kondor düşərgəsini yığışdırarkən xəbər tutduq. Sonuncu kanadalı, peşəkar fotoapararla fəaliyyət göstərən Piter isə hələ dünən geri qayıtmağı qərarlaşdırmışdı və düşərgədə gözə dəymirdi. İki amerikalı - Koreya mənşəli

Mayk və Çin mənşəli Con da geri dönmüşdülər. Nəticədə, dörd azərbaycanlı ilə yanaşı bir rus, bir şotlandiyalı və bir də Çin mənşəli avstraliyalı dağcı hərəkətlərini davam etdirirdilər.

4-5 saat hərəkət etdik, sonra Berlin düşərgəsinə gəlib çatdıq. Bu düşərgə dəniz səviyyəsindən təxminən 6000 m yüksəklikdə yerləşir. Hələ Plaza de Mulasda sanitariya ilə bağlı şikayətlərini qulaqardına vuran argentinalılar belə Berlin düşərgəsinin bu baxımdan heç də yaxşı vəziyyətdə olmadığını qeyd edərək, daha 2 km şaquli istiqamətdə marşrut üzrə hərəkətə davam etdilər. Bu da təxminən bir saatdan bir qədər az vaxt apardı və biz 6052 m yüksəklikdə yerləşən Kolera düşərgəsinə gəldik. Daim hökmranlıq edən güclü küləklərin tüğyanı nəticəsində qərribə formalar almış vulkanik süxurlardan ibarət, ortasında kiçik və nisbətən düz bir meydançası olan, ağımtıl qayalara söykənən bir dağətəyi aşırım idi bura.

Zirvədən 900 metr aşağıda

Buradan, cəmi 900 m yüksəklik qət edərək, Akonka-
quanın zirvəsinə çatmaq olardı. Bir az istirahət etdikdən
sonra düşərgəmizi qurmağa başladıq.

Hərəkət etmək çox
çətin idi. Bədənimiz elə
bil ki, 2-3 dəfə ağırlaşmış-
dı. Hər addımdan sonra
tənginəfəs olurdu insan.
Bu yüksəklikdə artıq iqli-
mə uyğunlaşma, demək
olar ki, getmir. Burada sa-
dəcə olaraq gecələmək,
mümkün qədər tez zirvəyə
doğru getmək və 5000
metrdən daha aşağı səviy-
yəyə düşmək lazım idi.

Artıq keçirilən hər bir gün daha da çox zəifləmək deməkdir. Yenə də Aleksandr Nəcəfovla bir çadırdə yerləşmişdik. Səşə Martin və Paulonun yerləşdiyi çadırdən gündəlik qida paketlərimizi gətirdi. Elə bil ki, bir gün əvvəl qayıtdığımız paketi yenidən bizə vermişdilər. İri, içində quru süd olan paket də çantanın içindən “boylanaraq” bizə «mən hələ də burdayam» deyirdi... Biz qida çantalarında bir az eşələnərək, zəifləmiş bədənlərimizə güc verəcək bir şey axtardıq. Qaynar suya saldıqda tütün ətri və dadı verən Argentina çayı «Mate», bir neçə «Ekspresso» kofesi olan paket və bir neçə kremli biskvitlərdən başqa əlimizə heç nə keçmədi. Ola bilsin ki, 25 yaşlı Mir Bədəl bu kremli biskvitləri həzm edə bilsin, amma çətin ki, mən bunun öhdəsindən gəlim... Çantanın içindən sınıraq xırda-xırda tikələrə bölünmüş, xalq arasında «taxta peçenye» deyilən və tamamilə dadsız olan peçenye paketini tapıb çıxardım. Səşanın termosla təsərrüfat çadırından gətirdiyi qaynar sudan isti keçirməyən fincanıma süzüb «Mate» çaylarının arasında təsadüf kimi görünən bir bitki çayı paketi (qaynar suya saldıqda su qızarırdı, bir az da yabanı bitki dadı verməyə başlayırdı, lakin bu çay dadı deyildi) tapdım. Bu rəngli isti su və bir ovuc bölünmüş taxta peçenye ilə nahar etdim. Hələ bilmirdim ki, belə qida zəhərlənmələrinin və enerjisiz naharların hesabını verməli olacağam.

“İtirilən” bir gün

Birinci gecə Kolera düşərgəsində əsən çox güclü külək bizi yatmağa qoymadı. Yatmaq dedikdə, onsuz da, bu yüksəkliklərdə yuxulamaq mümkün olmurdu... Özün də hiss etmədən, yuxulu vəziyyətə keçirsən, sonra da gözlərini

açıb, dəqiqələrlə, saatlarla nəyisə fikirləşirsən və başa düşürsən ki, belə yuxusuz gecələrin gündüzlərində də çox yorğun olacaqsan. Bu gecə isə, külək elə bil ki, çadırı içində biz qarışıq aparmaq istəyirdi, lakin səhərə yaxın külək səngidi. Təxminən gecə saat 4-də çadırın çölündən Martinin səsi gəldi. Adlarımızı çağıraraq, «hava küləkli olduğu üçün, bu gün zirvəyə getməyəcəyik, rahat yata bilərsiniz» dedi. Əslində biz saat 5-də qalxmalı, 5:30-da isə yola çıxmalı idik. Bu düşərgədən zirvəyə və geriye 12-14 saat yol getmək və çox yorğun halda geri qayıdarkən qaranlığa düşməmək üçün erkən yola çıxmaq lazım idi.

Düzü, biz bu xəbəri eşidəndə, heç şad olmadıq. Onsuz da, argentinalıların bir çox məsələlərin təşkilindəki mövqeləri hələ yaxşı dərk etmədiyimiz, lakin qəlbimizə artıq narahatlıq hissi yaradan şübhə toxumları səpmişdi. İndi də küləyi bəhanə edib 6052 m yüksəklikdə artıq bir gün də qalmaq nə dərəcədə məqsədəuyğun idi? Axı sabaha qədər bizim gücümüz daha da azalacaqdı. Hətta normal yeməyimiz olsa belə, 6052 m yüksəklikdə iqlimə uyğunlaşma baş vermir. Orqanizm öz gücünü sürətlə itirir. Heç olmasa, hərəkətdə olsaydıq, müəyyən bir adaptasiya keçərdik. Hava açıldıqdan və qaranlıq sovuşduqdan sonra bərqərar olunan, tamamilə sakit (buralar üçün çox qeyri-adi olan sakitlik idi) və günəşli bir günün başlanması bütün şübhələrimizi və narahatlığımızı daha da gücləndirdi.

Martinə müraciət edərək, «Bu nə dərəcədə düzgündür ki, biz zirvəyə bu gün getmirik?» sualını verdikdə, o sifətilə çox narazı bir ifadə ilə, «Yuxarıda hava hələ də pisdir» deyərək, burnunun altında donquldandı və tələm-tələsik öz çadırına girdi.

Belə yüksəkliklərdə, əgər qarşına məqsəd qoyub özünü səfərbər edərək müəyyən bir istiqamətdə, necə deyərlər, öz ritmini tapıb hərəkət etmirsənsə, qarşına qoyduğun məqsəddə çatmaq demək olar ki, mümkünsüzdür. Adicə yerindən qalxma belə, baş ağrısı və gicəllənmə ilə müşayiət olunur. Emil və Saşanın fotosəkil çəkmək üçün bir neçə cəhdini nəzərə almasaq, işimiz bütün günü çadırlarda uza-naraq gözləmək oldu. İndi həmin günün təfərrüatlarını ya-dıma salmağa çalışdıqda, anlayıram ki, çox məzumsuz bir gün idi. Yenə gecə düşdü. Yenə də quru, suda qaynadılmış spaqetti ilə şam edirdik. Səhər alatoranlıqda lazım olan əşyaları axtarmamaq üçün onları səliqə ilə bir yerə yığıb, yatmağa çalışdıq. Saat 4-ə qədər elə yerimizdə vurnuxduq. 4-də fənərləri yandırıb, yığışmağa başladıq. Saşa boşalmış termoslarımızı götürərək Martinin çadırına doğru getdi və oradan qaynar su ilə qayıtdı. Artıq 3-cü gün idi ki, çadırda saxladığımız və mənasız yer tutan «qida» çantalarımızı

açdıq və pərişan-pərişan əllərimizi çantaya salaraq səhər yeməyi üçün bir şey tapmağa çalışdıq.

Qarşıda bizi çox ağır bir yürüş gözləyirdi. Lakin bir fincanlıq, şəkərsiz südlü kofe paketindən başqa əlimə heç nə keçmədi. Düzü, şəkərdən istifadə etməyi sevməsəm də, kofenin acısını azaltmaq üçün, hələ dünəndən yarısını istifadə etdiyim çox kiçik (bəlkə 20 qram ola, ya olmaya) şəkər paketinin dibində qalan şəkər tozunu fincanıma tökdüm. «Bundan enerjimi necə alacağam?» deyər düşündüyünə, artıq ilıq olmuş suda kofe ilə birlikdə onu həll edib bu dadsız mayeni içdim. Necə deyərlər, bu da mənim səhər yeməyim...

Düz saat 6-nın yarısında yola çıxdıq. Papaqların üstündən başa keçirilən və (əlləri sərbəst saxlayaraq) qarşını işıqlandıran fənərlərimizi yandırdıq. Yola çıxanda dörd azərbaycanlıdan başqa sıralarımızda daha üç nəfər dağçı var idi.

Qeyd edək ki, bu gün külək dünənkindən daha sərt idi. Hava şaxtalı olduğundan, sifətimiz və əllərimiz donurdu. Təqribən bir saat yarım hərəkət etdikdən sonra, bir qayanın arxasında küləkdən gizlənərək 5 dəqiqə istirahət etdik. Özümüzlə götürdüyümüz yeganə qida səhər yürüşdən əvvəl Martinin bizə payladığı kiçik (bəlkə 100 q olardı) selofan paket idi ki, içərisində qozla kişmiş vardı. Bundan başqa, özümlə hələ Danimarkadan gətirdiyim ən fəvqəladə məqamlarda bizə kömək olacaq enerji qarışıqları götürmüşdüm. Onlar kiçik 50 qramlıq paketlərdə olur. Tamamilə təqəddən düşdüyün məqamda onu qəbul edirsən və təqribən bir saat ərzində orqanizm bu qarışıq enerjini də öz enerjisinə səfərbər edə bilir.

Ekspedisiya üzvlərinin hərəsinə 2 paket belə «energi-zer» vermişdim. Lakin birinci istirahət zamanı bu ehtiyatlara əl vurmaq hələ tez idi. Baxmayaraq ki, qeyri-adi bir hadisə baş vermişdi. Saşa və Emil ilk dəfə idi ki, hər zaman dəstənin önündə gedən azərbaycanlılardan ayrı düşərək, bir az geri qalmışdılar. Dayanacaq yerinə hamıdan sonra, bir neçə dəqiqə gecikərək gəlib çatmışdılar...

Düşündürən dağ fəlsəfəsi

Çox kəskin soyuq və küləkli bir hava idi.

Elə bil ki, ruhu, varlığı bu yerlərin qədim inkalarla bağlı rəvayətlərində öz əksini tapmış, sonradan isə bunu heç başa da düşməyən və öz həyatlarını yalnız maddiyyat və qızıl üçün yaşayan gəlmələr tərəfindən təhqirə məruz qalmış, küsdürülmüş bu dağ, mümkün bildiyi bütün vasitələrlə insanlara öz nifrətini bildirirdi.

Bu təkçə sifəti yandıran və əlləri donduran şaxtalı küləkdə tapmırdı öz ifadəsini. Havada elə bil ki, mənfi enerji cərəyan edirdi. İnsanın eşitmə və görmə qabiliyyəti çox məhdudlaşdı. Eşidə bildiyimiz səslərin amplitudası da çox dar idi. Belə olmasaydı, bəlkə də biz bu həyəcanlı atmosferin səslərini də eşidərdik.

Amma əslində mən bunu çox gözəl duyurdum. Bu, bir dağın ah-naləsi deyildi. Təhqir olunmuşun onu anlamayanlara ünvanladığı nifrət idi bu. Bəlkə məhz buna görədir ki, texniki cəhətdən bir o qədər də mürəkkəb görünməyən Akonkaqua dağının bu qədər qurbanları var. Bir qədər irəli gedərək deyə bilərəm ki, bu mətni yazdığım günlərdə bir dağçı saytında oxudum ki, 2010-cu ildə yanvarın 15-dən 29-na kimi daha bir neçə nəfər bu dağın ətəklərində həlak olmuşdur. Onlarla dağcını isə beyinlərinə qansızma və ağciyərlərinə su yığılma əlamətləri ilə daha təhlükəsiz sayılan aşağı düşərgələrə endirmək mümkün olmuşdu.

Buna heç vuruşma da deməzlər. İnkər etdiyin bir qüvvə ilə vuruşmaq üçün əl, qol, aydın təfəkkür və bundan doğan planların, o cümlədən insan dilinin kateqoriyaları ilə başa düşülən təsvirlər tələb olunur.

Elə bil ki, ilahi, öz içinə qapılmış bir ideyadan varlığı yaratdığı kimi, özünəməxsus yeri olan İnkə sivilizasiyasını yaradarkən də bu sivilizasiyanın məntiqini, maddiyyatını, mənəvi sıraya aid olanlarını bu ideyanın içindən reallığa gətirmişdi.

Gəlmələr tərəfindən yaradılanların məhv edilməsi, sözü gedən ideyanın sanki bu sivilizasiya yoxmuş kimi əvvəlki vəziyyətinə qaytarılması demək deyildi. Bu, qolu,

qıçı, gözləri, dili, burnu sındırılmış, qırılmış, kəsilmiş, bağlanmış, amma hələ də gücü olan və hələ də bu gücü idarə edən, yönəldən heç nəyin qalmadığı bir şəraitdə bir varlığın öz konkret ifadəsini axtaran qəzəbi idi. Sadəcə, gəlmələr sanki bütün bunları heç görməyərək, bu möhtəşəmliyi məhv edərək, onun dağınıqları üzərində qurduqları «sivilizasiya»nın qanunlarına uyğun şəkildə öz bəsit həyatlarını sürməkdə, öz bəsit işlərini görməkdə idilər. Dünyanın hər tərəfindən buraya axışıb gələn, qəlbləri təkcə rahatlıq, harmoniya, özünü sınaq, öyrənmək hissləri ilə yox, həm də təkəbbür, mənəm-mənəmlik, yarış, fəthlik eşqi ilə dolu olan dağçılara, bu dağ haqqında öz hekayələrini danışıb (elə bil ki, bu dağı tanıyırlar), özlərini onun sahibi kimi aparır (elə bil ki, bu qitəyə gələrkən, hamını heyratə gətirən atlarından biridir bu da) və onun istismarı ilə başlarını qatmışdılar. Dağ isə, ifadəsini tapmayan qəzəbinin içində boğulurdu. Bunun uğultusu idi havaya, bunun həyəcanı idi ətrafa yayılan. Və gərginliyin artdığı zaman yaranan qığılımlar ara-sıra dağçıları sıradan çıxarırdı. Ən pislərini yox... Axı bu qəzəb kor idi.

...Yenə hərəkətə başlayırıq. Daha dik, daha küləkli bir yerdən keçirik. Artıq hava açıldığı üçün keçdiyimiz yeri görə bilirdik. Lakin görürdük mü? Yüksəklik artdıqca, oksigen azaldıqca, bura gəlib çatana qədər yaşadığımız yarı-ac günlər öz təsirini göstərməyə başlamışdı. Mən də geri qalmağa başladım. Özüm də, nə baş verdiyini hələ yaxşı dərk edə bilmirdim. Bütün fikrim tempdən düşməməkdə, artıq qabaqda gedən bir argentinalı və bizə ilk gündən yolçuluq edən üç dağçıdan geri qalmamaqda idi. Arxamca Mir Bədəl gəlirdi. Nəhayət, zirvəyə aparan

sonuncu dikin qarşısındakı sonuncu aşırım olan Konaletta görünməyə başladı. Bütün gücümü toplayaraq, sürəti artırmağa çalışdım. Geri qalanların qrupundan qopa bildim və artıq 20-30 saniyədən sonra aşırımda olan dördlüyə çataraq, təqətsiz şəkildə yerə oturdum.

Təbiətin, ola bilsin ki ilahinin verdiyi hisslərdən başqa, bizlər üçün anlaşılmaz görünən qaydaları, bu qaydaları hərəkətə gətirən vasitələri - rabitə vasitələri var. Başqa dağlar, göylər, küləklər, bu dağın qəzəbli, nifrətlə dolu küsmüş varlığından xəbəri səsle almır, sözlə demir, gözle görmür... Lakin mənə elə gəldi ki, Konalettada bıçaq kimi kəsən şaxtalı külək, sanki bu dağın üstünə qonmuş milçəkləri qovmağa çalışırdı. Bu küləyin məqsədi biz idik, yandırmaq istəyirdi bizi... Sonra artıq Mendoza və Bakıda olarkən səhər əl-üzyuyanın üstündəki güzgüyə baxanda don vurmuş və qaralmış burnumu görüb düşünmüşdüm ki, külək az da olsa, istədiyinə nail olmuşdu.

Axırncı aşırımda ayrılıq

Öz payıma düşən iki «energizer»dən birini çıxardım. Şaxtadan bərkiyib daşa dönmüşdü. Sonra bir hissəsini qopararaq, çeynəməyə çalışdım. Termosu da açıb, artıq soyumuş çaydan da 1-2 qurtum içdim.

Burada artıq 6270 m yüksəklikdə idik. Nəhayət, Emil və Şaşa da gəlib, çatdılar. Bu zaman Paulo mənə yaxınlaşaraq dedi: « - Sənin bu adamların (Şaşa və Emil) geri qayıtmalıdılar. Onların zirvəyə doğru hərəkətlərini davam etmələri çox risklidir. Sürətləri çox aşağı düşüb. Bu, həm dağ xəstəliyinin nəticəsidir, həm də yorğunluğun...Əks

halda, onlar heç zirvəyə çatmaya da bilərlər. O zaman bir şey olarsa, biz onların aşağı düşməsinə təmin edə bilmərik. Qərarını indi ver...»

Uzun-uzadı ftkirləşməyə heç vaxt da yox idi. Məqsəd, tərəddüd etmədən çətin yolu mənə bölüşdürməyə hazır olan yoldaşlarımla həyatını riskə qoymaq deyildi. Bir anlıq geriye baxaraq, təəccüblə fikirləşdim: görəsən indiyədək biz niyə heç geniş götür-qoylu müzakirələr aparmamışıq və əmin deyiləm ki, bunu düz etmişik. Hər-halda dördümüz öz hərəkət strategiyamızı ortaya qoysaydıq, çox yaxşı olardı. Özümüz bir-birimizə dəstək verərək, bizə uyğun olan sürəti seçib hərəkəti davam etdirə bilərdik. Lakin nə edəsən ki, keçmiş zaman ehtimalları sevmir. İndi mən artıq Konalettada qəbul edilmiş qərarı birmənalı səhv sayırdım. Lakin o zaman belə qərar qəbul olundu və onun motivləri də ortadadır.

Kəsici küləklər keçidi

Bir neçə dəqiqədən sonra artıq cəmi beş dağçı iki argentinanın müşayiəti ilə yolumuzu davam etdirdik.

Konalettanı tərk etdikdən sonra, nisbətən şaquli bir cığırda hərəkət etməli olduq. Lakin bu cığırın şaquli olması heç də yolun rahat və asan olmasına dəlalət etmirdi. Əslində, bu, olduğumuz yeri əsas dağ massivi ilə birləşdirən körpüyə bənzər, iki tərəfi də çox dik yamaclardan ibarət bir keçid idi. 300-400 m-ə qədər bu keçidlə getmək lazım idi. Bu yolu mən «dünyanın ən kəsici və güclü küləklərinin olduğu keçid» adlandırırdım.

Keçidin sağ yamacı ilə hərəkət edirdik. Buna görə də,

Atlantik Okeandan əsən buzlu küləklər bizi yamaca sıxırdı. Düşündüm ki, əgər cığır keçidin sol yamacı ilə salınmış olsaydı, şübhəsiz, bu külək bizim hamımızı dərəyə atardı. Adətən əynimizdə olan isti paltarlardan başqa, vindblok (*windblock*) deyilən, külək əleyhinə sıx toxunmuş yun gödəkçələri də, qoreteks materialdan hazırlanmış gödəkçələri də geyinmişdik. Sifətimi də hamı kimi, mən də elə bağlamışdım ki, o tamamilə qapalı bir vəziyyətdə idi. Lakin bir qədər getdikdən sonra ürəyim bərk darıxdı və əlim avtomatik olaraq, sifətimdəki maskanın aşağı hissəsini dartdı. Elə hərəkət edə-edə bu yun maskanı çənəmin altına salıb, sifətimi açdım ki, daha rahat nəfəs ala bilim. Amma 1-2 dəqiqədən sonra burnumun donmağa başladığını hiss etdim...

Zirvənin lap yaxınlığında həyatla çarpışma

Nəhayət, keçid arxada qaldı. Lakin burada başqa problem üzə çıxdı. Çəkmələrə dəmir dişləri keçirmək lazım idi, çünki qarşıda buz ilə hərəkət etməli olacaqdıq. Bunu etmək üçün bu dik yamacda az-çox oturmaq, çantanı çıxarmaq və nəhayət bir iş görmək üçün düz yer lazım idi. Elə bu keçidin sonunda cığır bir az genişlənirdi və sonra da dik dağa doğru qalxmağa başlayırdı. Cığırın genişlənən yerində 3-4 nəfərdən çox adam yerləşə bilməzdi. Martin, rus Aleksey, şotlandiyalı Kris və adını unutduğum çin mənşəli avstraliyalı dağçı bu cığırın genişlənən yerində əyləşib dəmir dişcikləri çəkmələrinə bərkitməyə başladılar. Mən, Mir Bədəl və Paulo ayaq üstə gözləməli olduq. 10 dəqiqəlik çalışmalardan sonra qarşımızdakı dördlük dik yamacla

yollarına davam etdi.

Donmuş əllərimizlə dəmir dişcikləri çəkmələrimizə bərkitmək növbəsi bizə çatdı. Anı olaraq, «bunu necə edəcəyəm» fikri beynimdən keçdi. Amma işimi tez yerinə yetirdim və özüm də buna təəccübləndim. Nəzərə alsaq ki, qarşıdakı dördlülklə bizim aramızda artıq 10 dəqiqəlik fərq var idi, onların bir qədər uzaqlaşmaları təbii idi. Paulo «onlara tez çatmalıyıq» deyərək, bizi tələsdirməyə başladı. Bildirim ki, dağçılıqda hərəkət tempini dəyişərək, xüsusən də bunu kənar təsirin nəticəsində etmək çox təhlükəli və çətin bir işdir, daha sürətlə getməyə cəhd etdik. 20-30 m hərəkətdən sonra, təəccüblə sinə dolusu nəfəs ala bilmədiyimi hiss etdim. Beynimizdə də elə bil ki, ağır bir qurğuşun bloku yerləşdirilmişdi.

Mir Bədəldən yüksəkliyi soruşdum. Coğrafi yer müəyyən etmə cihazı onda idi. O, cəld müvafiq ölçünü apararaq, 6500 metri keçmişik deyərək, bildirdi. Daha 400 m qalxmaq lazım idi. Bu, tələsik, sürətli hərəkət məni tamamilə səfərbərlik imkanından kənar qoymuşdu. Ekspedisiyanın əsas məqsədini - bayraqları və vimpelləri, zirvəyə qaldırmaq məqsədini sual altına qoymamaq üçün onları Mir Bədələ verdim. Onu özümdən qabağa buraxaraq, «Vəziyyətin necədir?» deyərək, soruşdum. Hiss edirdim ki, bizdən irəli gedənlərlə yarışa can atırdı. «İrəli!» komandasını verdim. Özüm isə, bu dar cığırda qaya parçasına söykənərək, nəfəsimi bərpa etməyə cəhd etdim. Mir Bədəl sürətlə məndən uzaqlaşmağa və qarşıda gedənlərə yaxınlaşmağa başladı...

Varlığın son həddində

...1-2 dəqiqəyə nəfəsimi bərpa etməyə çalışsam da, görünür, aclıq, bir neçə gün bundan əvvəl baş vermiş zəhərlənmə, argentinlilərin yaratdığı gərginlik və digər xoşagəlməz səfəh vəziyyətlər resurslarımı tükəndirirdi. Nəfəsim düzəlmirdi. Güclə özümü hərəkəti davam etdirməyə məcbur etdim. Daha 100-150 metr yüksəkliyə qalxa bildim. Çox yavaş-yavaş irəliləyirdim. Bu 70-80 metri qalxana qədər arxamca gələn Paulo durmadan donquldanırdı: «Sürəti artırmaq lazımdır, belə getsə, siz zirvəyə çatmayacaqsınız, sizə bir şey olsa, mən kömək etməyəcəm, yaxşı olar ki, geri qayıdasınız».

Bundan əvvəlki yürüşlər zamanı biz sərbəst şəkildə öz tempimizi seçirdik. Hətta qrup şəklində hərəkət edərkən belə, hər kəsin öz tempini seçməsinə heç vaxt yasaq qoyulmamışdı. Buna baxmayaraq, hamı zirvədə görüşürdü. Paulonun bu donquldanması məni bərk əsəbiləşdirdi. Dönüb, ona nə isə demək istədim. Lakin hiss etdim ki, danışa bilmirəm. Onda, daha sürətlə hərəkət etməyə başladım. Lakin 10-15 addımdan sonra, hansısa bir qüvvə məni dayandırdı. Həmin yerdə də qayalara söykənərək dinməz, hərəkətsiz durdum. Əslində, əsəbiləşməyim mənə bir az güc vermişdi. Lakin bu elə «bir az» idi, mənə isə çox lazım idi. Açıq-aydın hiss etdim ki, qollarım və ayaqlarım - ağır döyüş zamanı yalvararaq arxadan yardım diləyən ön səngərdəki bölmə komandiri kimi - enerji, yardım istəyirdi. Mənim isə artıq ciblərimdə heç bir şey yox idi. Termosun dibində bir az su qalmışdı. Amma artıq heç termosu açıb, o suyu içməyə belə təqətim qalmamışdı.

Hərəkətsiz durmağıma baxmayaraq nəfəs almağım qaydasına düşmək əvəzinə, əksinə çətinləşməyə başladı. Artıq

sinəmdə kəskin ağrılar hiss edirdim. Paulo əllərimlə sinəmdən tutduğumu gördükdə, «sənin ciyərlərinə su yığılır artıq, bu dağ xəstəliyidir, təcili tədbir görülməsə, öləcəksən!» dedi. Ümitsiz bir baxışla zirvəyə doğru döndükdə, Mir Bədəlin artıq dördlüyü keçərək irəli çıxdığını və hələ də sürətini azaltmadan, onları arxada buraxdığını gördüm.

Nə qədər vaxt keçdiyini bilmirəm, bunun necə baş verdiyini də yadımda saxlaya bilməmişəm, lakin 6700 m yüksəklikdən endiyimizi və küləkli cığırın əvvəlində ayrı-ayrı ölkələrdən olan bir neçə dağçı ilə birlikdə daşlara söykənərək, durduğumuzu növbəti an anladım. Buna «uzanmışdıq» da demək olardı, lakin yamacın 60°-dən çox bucaq altında olduğunu nəzərə alsaq, qayaya söykənmişdik demək daha düz olardı.

Belə çıxırdı ki, zirvəyə 200 m-dən bir az çox qalmış geri dönməli olmuşduq. Sinəmdə ağrılar azalmırdı, öskürək də məni boğurdu, bunula belə, azacıq nəfəs ala bilirdim.

Çox yavaş-yavaş geriye hərəkət etdik. Nəhayət, 40-45 dəqiqəlik eniş 2 saata başa vuraraq, Kolera düşərgəsinə çatdıq. Gördüyümüz vəziyyət zahirən çox da yaxşı təsir bağışlamırdı. Artıq düşərgəyə qayıtdıqda bizi gözləyənlərin sırasına qoşulmuş Şaşa və Emil öz çadırlarından çıxaraq, mənə doğru qaçdılar (düzdür, buna qaçmaq demək çox çətindir, onların da vəziyyəti yaxşı deyildi, amma mənimkindən yaxşı idi). Qollarıma girərək məni, öz çadırıma

doğru demək olar ki, sürüməyə başladılar. Təxminən bir saat yarım qədər yarı qəribə görüntülər, yarı isə Saşanın çox uzaqdan gələn səsi ilə dolu bir zaman yaşadım.

Bu müddət bəs etdi ki, aclığın və dağ xəstəliyinin məhv etməyə çalışdığı orqanizm, güclü reanimasiya vasitəsi olan prednizolonun təsiri altında səfərbər edilsin və öz varlığı uğrunda mübarizəyə başlasın. İki saatdan sonra günün hadisələri hafizəmdə dumanlı bir yuxu kimi qaldı. Deməzdim ki, özümü çox əla hiss edirdim, lakin 8 gün müddətində cəmi 5 dəfə isti yemək qəbul edən insan üçün 6000 m yüksəklikdə bu da məqbul sayıla bilərdi.

Zirvə!

Bir neçə dəqiqədən sonra, çadırdan Paulonun səsi gəl-di: «Onlar artıq zirvədədirlər! Zirvəyə birinci çatan Mir Bədəl olub».

Daşdan yumşaq hər şeyi həzm edə bilən gəncin orqanizmini Argentina şirkətinin qazanc naminə qida ilə aparıldığı manipulyasiyalar sındıra bilməmişdi. Daha iki saat yarım - üç saatdan sonra zirvədəki dördlük aşağı endi.

Çuqunlaşmış ayaqlarımı zorla hərəkətə gətirərək, çadırdan çıxıb, Mir Bədələ sarı getdim. Qucaqlayıb, bağrıma basdım, alnından öpdüm. O, qəhərləndi və göz yaşlarını gizlədə bilmədi.

Səhər tezdən çadırlarımızı yığışdırdıq. Əşyalarımızı qaydaya salıb, geri dönməyə hazır vəziyyətə gəldik. Nəhayət, hərəkətə başladıq. İndi də şotlandiyalı Kris çox yorulduğu üçün, demək olar ki, irəli hərəkət edə bilmirdik, daim onu gözləməli olurduq. Kanada düşərgəsinə çatdıqda, amerikalı dağçıların da burada ilişib qaldığını gördük.

“Aymara”nın yeni “sürpriz”i

Biz aşağıya çox sürətlə enirdik. Qabaqda gedən Paulonun nədənsə buna acığı tutdu. O, bir neçə dəfə bizdən daha yavaş getməyi tələb etdi. Ondan səbəbini soruşduqda, heç bir şey demədi. Arxadan gələn daha bir argentinalı ilə bizə tərəf baxaraq pıçıldaşmağa başladılar. Əvvəl ona fikir vermədik, lakin bu argentinalı bizə yaxınlaşıb, «Sürətlə enmək istəyirsinizsə, gəlin mən sizə bunu göstərim!», dedi.

Çox iri addımlarla enməyə başladıqda, düşündüm ki, Paulo «Onların dərslərini ver!» deyər, bu argentinalını təlimatlandırır. Amma argentinalının dərslərini peşəkar dağçı Saşa verdi. Çox sürətlə və ehməlcə dik qayalardan enməyə başladıq, bununla onu xeyli arxada qoymuş olduq. Nəhayət,

günün sonuna az qalmış baza düşərgəsi sayılan Plaza de Mulasa gəlib çıxdıq.

Yürüşün əvvəlində Plaza de Mulasda olarkən istifadə etdiyimiz iri qərargah çadırına doğru getdik, lakin oranın başqa adamlarla dolu olduğunu gördük. Üst başından «Aymara»nın işçisinə bənzəyən birisinə kim olduğumuzu bildirib, harada toplaşacağımızı soruşduq. O, bic-bic gülümsəyərək bizi tavanı hündür, döşəməsi taxta, pəncərələri olan işıqlı çadırdan uzaqlaşdıraraq köhnə, brezentdən düzəldilmiş, girəcəyində «anbar» yazısı hələ də qalan, döşəməsi olmayan darısqal bir çadıra doğru gətirdi. «Burada qalacaqsınız!» dedi və getdi. Aydın məsələdir, «Aymara» bizdən alacağını artıq almışdı, oynaya biləcəyi oyunları da artıq oynamışdı. İndi artıq «qonaqpərvərlik maskası» gərəkli deyildi. Necə deyərlər, «vəhşi kapitalizm»

burada özünün əsl üzünü göstərdi. Martin 8-9 nəfər dağçının bu çadıra yığılmasını gözləyərək içəri girdi və dedi: - Siz bizim müştərilərimizsiniz, praktika göstərir ki, zirvəyə qalxmaq qismət olmayan dağçılar növbəti il yenə də qayıdırlar. Akonkaquaya növbəti dəfə gəlsəniz, onda «Aymara» Şirkəti Sizə 50% güzəştə xidmət göstərəcək.

Nəhayət, indi bizə aydın oldu ki, bu ac günlər, qadağalar, argentinalıların dağçıları həvəsdən salan, düşgünlük ruhu yaradan təbliğatları təsadüfi deyilmiş. Şirkətin gəlirlərini (görünür, öz gəlirlərini də) artırmaq üçün onların xidmətlərindən istifadə edənlərin sayının bütün vasitələrlə çoxaldılması məqsədi daşıyır.

Bayaqdan elə bilirdim ki, əvvəllər anbar kimi istifadə olunan çadırdan gəlir bu qoxu. Sən demə bu, elə «Aymara»nın qoxusu imiş...

Ekspedisiyanın tərkibi hansı prinsiplərlə müəyyən edilir?

Əslində bizim «FAİREX» (Azərbaycan Hava və Ekstremal İdman Növləri Federasiyası) çərçivəsində təşkil etdiyimiz bu ekspedisiyalar özünə görə unikalılığı ilə fərqlənir. Əlbəttə, bu ekspedisiyalardan qat-qat daha ekstremal şəraitdə həyata keçirilən başqa ölkələrin ekspedisiyaları da olub və indi də mövcuddur. Söhbət bizim ekspedisiyanın idmana, elmə verə biləcəyi töhfənin «nəhəngliyindən» də getmir. Mən çox gözəl başa düşürəm ki, tarixdə işlər elə gətirib ki, biz belə məsələlərdə ingilislər, ruslar, norveçlilər, bir sıra Qərbi Avropa ölkələrinin nümayəndələrindən xeyli dərəcədə geri qalmışıq.

Roal Amundsen Antarktidada 1911-ci ildə olmuşdu. İlk azərbaycanlının ayağı isə oraya 98 il sonra dəydi. Ekspedisiyalarımızın 150-200 km piyada keçərək, bacardığı qədər tədqiq etməyə çalışdığı yerlər və mövzular da bundan əvvəl kimlərinə ayaq izləri, çadırları, çəkicləri və qələmləri ilə artıq tanış olub. İdman baxımından da, bu, dünya üçün qeyri-adi bir rekord deyil. İnkişaf etmiş ölkələrdən bu ölçətməz yerlərə tək-tək insanlar gedib çıxır. Zirvələrə gəldikdə isə onları, qərblilərin təbiri ilə desək, «fəth edənlərin» sayı yüzlərlədir. Hətta bir azərbaycanlı da, Moskvada yaşayaraq bir çox tanınmış zirvələri ziyarət edə bilib və söz yox ki, onun şəxsi şücaətinə və qazandığı şəxsi şöhrətə hörmətlə yanaşılmalıdır. Azərbaycanda yaşayan 10 Azərbaycan vətəndaşı dünyada diqqəti cəlb

edən, maraqla qarşılanan 3 ekspedisiyanın iştirakçısına çevrildi. Biz çalışacağıq ki, qısa zamanda onların sayı 10 yox, 100 olsun. Azərbaycanlılar bu fəaliyyəti adi hal kimi qarşılasınlar, dünya da azərbaycanlıların bu fəaliyyətini adi hal kimi qəbul etsin.

And dağlarında, Akonkaquada ekspedisiyamızın geyim və ləvazimatlarından tutmuş nizam-intizamına qədər hər şeydə yaxşı mənada fərqləndiyimizi görən, yuxarı düşərgələrin birindən az qala cəsədinin aşağı endirildiyi bir rusun xilasında tərəddüd etmədən və çox müştəkkil iştirakımızın şahidi olan (halbuki özü kənardan ancaq

fotoşəkil çəkirdi bu zaman), zirvəyə doğru hərəkətdə ən adi çətinliklərə çox soyuqqanlı yanaşan, habelə zirvəyə öz nümayəndəsini birinci qaldıra bilən, sonuncu gün Azərbaycan ekspedisiyasına yaxınlaşan rusiyalı Aleksey

«Siz mənim azərbaycanlılar haqqında təsəvvürlərimi alt-üst etdiniz», demişdi.

Məqsədimiz odur ki, belə çoxsaylı ekspedisiyalardan sonra bu dünyada heç bir kəsin azərbaycanlılar haqqında təsəvvürlərini alt-üst etməyə ehtiyac qalmasın. Ola bilər ki, ekspedisiyamızı əhatəli edən amillərdən biri də elə budur. Lakin bu barədə daha geniş danışacağıq. Mənə elə gəlirdi ki, nə üçün hər ekspedisiyada ekspedisiya rəhbəri eyni adam olduğu halda, tərkib tamamilə dəyişir, sualına cavab elə göz qabağındadır və belə bir sual heç verilməməlidir də...

Məqsəd ekspedisiyanın tərkibini bu cür formalaşdırarkən, az olmayan vəsaitləri taparaq, heç bir təmənnə gözləmədən, hansısa adamların ürəyində olan arzularını «şaxta baba» kimi yerinə yetirmək deyil. Məqsəd, qeyd etdiyim kimi, bu mövzunu hamı üçün, bütün dünya üçün (Azərbaycana

aid olan hissəsində) adiləşdirmək, azərbaycanlıların bu işə həvəsini artırmaqdır (yaxşı başlanğıc var, indi qoy özləri həvəs göstərsinlər, vəsait tapsınlar və onu bu sahəyə yönəldərək, başlanmış işi davam etdirdsinlər, başqa qitələrə, başqa zirvələrə yürüşü davam etdirdsinlər).

Düzdür, bizim bu yanaşmamızın təcrübədə özünü göstərən zəif bir cəhəti də var. Federasiyamız çox gəncdir. Ənənələri demək olar ki, hələ yoxdur. Köhnə dağçıların sıralarında hökm sürən intriqalardan da kənarda qalmaq istərdik. Münasibətləri tənziqləməkdə onların çox aşağı səviyyədə prinsiplərini də qəbul etmirik. Deməli, özümüzün yetişdirdiyimiz fəallarımıza çox böyük ehtiyac var. Bu mənada ekspedisiyalarda iştirak edən insanlara ümid edirdim. Lakin, onlar əvvəlcəldən bilirdilər ki, növbəti ekspedisiya iştirakçılarının siyahısında adları olmayacaq. Nəticədə, ekspedisiyaya hazırlıq dövründə çox fəal olurlar, federasiyaya az qala hər gün gəlib-gedirlər, ekspedisiyadan sonra isə, hətta öhdələrinə götürdükləri konkret işlərdən belə yayınmağa çalışaraq, gözəgörünməz olurlar. Etiraf edirəm ki, bu məni məyus edir. Amma nə edəsən...

Bütün bunları düşünə-düşünə Akonkaqua ekspedisiyasına hazırlaşarkən, hələ Afrika ekspedisiyası zamanı hazırlanmış potensial iştirakçıların geniş siyahısına yenidən müraciət etmişdim.

O zaman müəyyən səbəblərdən Mir Bədəl Mir-Həsənli və Aleksandr Nəcəfov ekspedisiyadan kənarda qalmışdılar. Emil Xəlilov da Antarktida ekspedisiyasında iştirak üçün baxılan namizədlərdən biri idi. Yəni mənə elə gəlirdi ki, sıralarımızda təsadüfi adam yoxdur. Ümid edirəm ki, bu həqiqətən belədir.

Marşrut

Akonkaqua dağının zirvəsinə aparan bir neçə marşrut mövcuddur. Dünyada tanınmış və həyatını bu işə həsr etmiş bir sıra dağçılar özləri də yeni marşrutlar tapmağa çalışırlar. Hətta dağın cənub divarı ilə sıldırım qayalarla qalxmağa cəhd göstərənlər də olub...

...Mən idmançı deyiləm, heç dağçı da deyiləm. Alpinist sözünü isə az-çox tanıdığım bir neçə elə şəxs özünə

yapışdırıb ki, düşünürəm, bizim gənc idmançılarımız bu adın ülviliyinin bərpası üçün hələ çox iş görməli olacaqlar.

Yəni məqsədimiz ən münasib marşrutu axtarmaq olmayıb, lakin ən sadəsinə də can atmamışıq. Kilimancaro zirvəsinə aparan marşrutlar arasında da seçim edərkən, o zaman ən mürəkkəblərindən birinin üstündə dayanmışdıq. Bu dəfə isə əsas seçim «normal marşrut» və Polşa buzlağı ilə gedən marşrut arasında olmalı idi. Dəfələrlə federasiyada toplaşaraq, bu marşrutların hansı ilə gedəcəyimizi müzakirə etmişdik. Polşa buzlağı ilə gedən marşrut daha mürəkkəb sayılır. Yolun bir hissəsi buzlağın üstü ilə gedir. Buzqıran balta ilə hərəkət etmək lazımdır. İplərdən də istifadə etmək lazım gəlir. Düşündük ki, bəlkə elə qərarı yerində - son dəqiqədə verək... Buna görə də, hər ehtimala qarşı, tək-cə teleskopik çubuqları yox, həm də buzqıran baltaları da özümüzə apardıq. Bu isə əlavə yük demək idi. Lakin burada da «Aymara» şirkətinin həddən artıq sönük görünən kommersiyalaşmış yanaşması planlarımızı alt-üst etdi. Məcbur olub «normal marşrutla» yola çıxdıq. Texniki cəhətdən, bu marşrutda mürəkkəb heç bir şey yoxdur. Təbii cəhətdən isə bu yol ilə gedərkən dağçılar iki xarakterik amil ilə üzləşirlər:

1. Dağ xəstəliyi – bu, yüksəkliklə bağlı olan bir fenomendir. Bəzilərində 4000-4500, bəzilərində isə 5000-5500 m yüksəklikdə başlayır.

Yüksəklik artdıqca, xəstəliyə tutulma ehtimalı da çoxalır. Bu xəstəlik özünü baş gicəllənmə, həddindən artıq yorğunluq, ürəkbulanma, qusma, kəskin baş ağrıları ilə göstərir. Ən pis formada isə, ciyərlərin su ilə dolması və beyinə qan sızması ilə müşayiət olunur. Hətta bəzi hallarda dağçı axşam yataq kisəsinə girib yatır və səhər oyanmır. Ona görə də, dağçılar

bir qayda olaraq yuxarı düşərgələrdə tək qalmırlar. Xəstəliyin özünü göstərməsinə təkcə yüksəklik yox, həm də dağçıların ümumi vəziyyəti də təsir edir. Əgər dağçı düzgün, balanslı, zülallı, karbonatlı qida alırsa, hər düşərgədə düzgün iqlimə uyğunlaşma prosesi keçirirsə və ümumi səhhəti yaxşıdırsa təhlükə bir qədər azalır.

Düzdür, genetik faktor da öz rolunu oynayır. Heç zaman dağda olmamış insan bəzən tez uyğunlaşa bilir, bəzən təcrübəli dağçı isə hər şeyi düzgün etsə belə, problemlərdən qaça bilmir. Bizim ekspedisiyamız isə öz fiziki imkanlarına görə çox yaxşı hazırlığa malik idi. Məhz buna görə, Kanada ekspedisiyasının, Amerika dağçı qrupunun hələ baza düşərgəsi ilə hücum düşərgəsi arasındakı dayanacaqlarda sıradan çıxdığı bir şəraitdə, biz çox müəşəkkilcəsinə hücum düşərgəsinə gəlib çıxmışdıq.

2. Kəskin soyuqlar və küləklər dağçıların yolunu kəsir. Akonkaqua dağı ilə Sakit Okean arasındakı Çilinin 60-100 km-lik ərazisini keçən və saniyədə 40-45 m sürətlə əsən küləklər bu dağları lərzəyə gətirir. 5000-6000 m yüksəklikdə isə, 20-40° mənfi temperatur hökm sürdüyü üçün bu küləklər öldürücü olur. Çoxsaylı tələf olma hallarının da səbəbi, məhz budur.

Təcrübəsiz dağçılar donvurmanın ilkin əlamətlərindən biri olan kəskin yorğunluq və «bir az yatmaq» hissinə tabe olurlar, hərəkəti dayandıraraq, oturub istirahət edərkən sanki, mürgü yuxusuna gedir və bir daha oyanmırlar.

Bir neçə uğurlu ekspedisiyadan sonra indi, ilk dəfə idi ki, mənim də barmaqlarımda və burnumda açıq-aydın donvurma əlamətləri görünürdü. Lakin bizim ekspedisiyamız bütövlükdə bu amilə də sinə gərməyə çox yaxşı hazırlaşmışdı. Düzgün və

peşəkarcasına seçilmiş geyim əşyaları - bir neçə qatdan və ya laydan ibarət, nazik yun paltarlar, Antarktidada sınaqdan çıxmış qu tükündən gödəkçələr, xüsusi ayaqqabılar (bütün bunlar haqqında ayrıca bir mövzu açacağıq), üstəgəl ekspedisiya üzvlərinin kəskin temperaturalarda dağlarda dözmə və gecələmə təcrübəsi demək olar ki, ətrafdakıların hamısından zəngin idi.

Bizim situasiyada isə heç gözləmədiyimiz və belə çıxırdı ki, özümüzün yaratdığımız üçüncü bir problemlə də üz-üzə gəlməli olduq. Faktiki olaraq, zirvəyə doğru hərəkəti bizə xidmət göstərməli olan «Aymara» şirkəti ilə «vuruşa-vuruşa», onun «müqavimətini» «qıra-qıra», daima bizim üçün yaratdığı maneə və «istehkamlarını» «yara-yara» getməli olduq. Bu mübarizə bizim üçün o qədər gözlənilməz və eyni zamanda ağır oldu ki, nə dağ xəstəliyi, nə də kəskin soyuq küləklər bu faktorla heç müqayisəyə gəlmirdi. Bu cür problemlə ilk dəfə idi ki, üz-üzə gəlirdik və onlarla bacarmaq təcrübəsi heç birimizdə yox idi.

Zahirən təhlükəsizlik qaydaları donu geyindirilmiş, lakin heç bir məntiqə, təhlükəsizliyə dəxli olmayan və əsasən dağçıların şirkətin ssenarisindən kənara çıxmasının qarşısını almağa yönəlmiş qayda və məhdudiyyətlər bu prosesdə xüsusi rol oynayırdı.

Əgər bir dağçı «Mən öz yolumla getmək istəyirəm» deyirsə, təcrübəyə söykənən məntiqə əsaslanaraq, bu o deməkdir ki, dağçının öz hərəkət ritmi, öz dağadıрманma strategiyası var və bu başqalarından fərqlidir. Vəssalam... Lakin, «Aymara»nın ekspedisiya müşayiətçiləri özlərinin müəyyən etdiyi və hansı məqsəd daşdığı əvvəlcədən məlum olmayan (bu, sonradan bizə aydın oldu) ssenarilərindən kənara çıxanları dərhal çıxdaş edir, hətta

iş o yerə çatdırılırdı ki, kimsə daha sürətlə hərəkət etmək istəyirdisə, bunun da qarşısı alınırdı.

«Aymara» şirkətinin yükləri daşımaqda öz üzərinə götürdüyü öhdəliklərdə də dağçıya etinasız, demək olar ki, hörmətsiz bir münasibətinin mövcudluğunu görməmək olmurdu. Plaza de Mulasdan qatırlarla, sonra isə porterlərlə aparılan yük çantalarımız açılır, içərisindəki əşyaların yerləri dəyişdirilir, çox hallarda isə, sadəcə olaraq gətirildiyi növbəti məntəqələrdə toz-torpağın içində yerə səpələnmiş şəkildə olurdu. İş o yerə çatdırılırdı ki, xüsusi - tərlətməyən, lakin isti saxlayan ehtiyat yun paltarlar təmiz torbadan çıxarılaraq çirkli ayaqqabılarla bir yerdə qoyulurdu, yaxud ehtiyat üçün götürdüyümüz corabları bir-bir toz-torpağın içindən axtarıb tapmaq lazım gəlirdi. Bununla bağlı «Aymara» şirkətinin nümayəndələrinə müraciət etdikdə isə «Bura Argentinaadır, burada belə tələblər qoya bilməzsınız», deyə cavablandırılırdı.

Belə şəraitdə insan özünü zirvəyə qalxan dağçı kimi yox, «etapla» aparılan əsir kimi hiss edir. Təbii ki, bu, onun entuziazmina, daxili səfərbərliyinə də çox ciddi təsir göstərir. Təsadüfi deyil ki, texniki cəhətdən o qədər də mürəkkəb olmayan bu dağın bu qədər qurbanları var. Məncə, buna görə məsuliyyət ilk növbədə bu dağı istismar edən argentinalıların üzərinə düşür.

Marşrutla hərəkət zamanı «aklimatizasiya» (iqlimə uyğunlaşma) prosesi çox vacibdir. Dağ xəstəliyinə tutulmamaq üçün aşağı təzyiq, oksigen azlığı, mənfi temperatur və güclü külək şəraitinə uyğunlaşmadan bir nəticə əldə etmək, demək olar ki, mümkün deyil. Buna görə də bir qayda olaraq, dağçılar əşyalarını hər növbəti

yuxarı düşərgəyə hissə-hissə, bir neçə dəfəyə qaldıraraq orqanizmin daha böyük yüksəkliklərə öyrəşməsi üçün imkan yaradırlar. 5500 m-dən yuxarı səviyyədə isə iqlimə uyğunlaşma prosesi getmədiyi üçün daha yuxarı düşərgəyə qalxıb, yenidən 5500 m ərazidə yerləşən düşərgəyə qayıdırlar və özlərini hazır hiss etdikdə, mümkün qədər az vaxt sərf edərək zirvəyə doğru hərəkət edib, geri dönməyə üstünlük verirlər.

Yanımızda gedən beş nəfərlik rus qrupundan bir nəfər ölümcül, digəri isə dağ xəstəliyinin təsirindən halsız vəziyyətdə xilas olundular. Sən demə, bizim üçün «Aymara» tərəfindən seçilmiş «iqlimə uyğunlaşma proqramı» da heç də uğurlu dırmanmaya hesablanmamışdı. Burada da, məqsəd mümkün qədər az dağcının zirvəyə qalxmasının təmin edilməsi, zirvədə olmayanların yenidən bu dağa qayıdaraq «Aymara» şirkəti ilə müqavilə bağlamasına çatmaq imiş. Əks halda, bircə dəfə Plaza de Mulasdan Kanada düşərgəsinə (4300 m-dən 5000 m-ə) məşq yürüşündən sonra, birdən-birə 6000 m-ə yollanaraq orada üç gecə hərəkətsiz qalmağın məntiqini anlamaq çətindir. Eyni zamanda onu da başa düşürdüm ki, peşəkar dağçı üçün bütün bu maneələri dəf etmək problem deyil. Amma o da var ki, bu dağlara gələnlərin yalnız 5-6%-i peşəkar dağçılardır.

Geyim və ləvazimatlar

Ekspedisiyadan ekspedisiyaya doğru Hava və Ekstremal İdman Növləri Federasiyasının anbarında xüsusi şəraitlərə uyğunlaşdırılmış geyim və ləvazimat ehtiyatları getdikcə artır. Nəticədə, hər növbəti ekspedisiyaya

hazırlıq zamanı onları əldə etmək üçün uzaq ölkələrə üz tutmağa ehtiyac azalır. Biz And dağlarına yürüş üçün demək olar ki, bütün tələb olunan əşya və ləvazimatlara malik idik. Düzdür, bəzi ölçüləri düz gəlməyən və xüsusi keyfiyyətlərə malik geyimləri evdən gətirməli olmuşdum. Bu, həm də, maliyyə resurslarının daha effektiv istifadəsinə şərait yaradır. Faktiki olaraq bir neçə dəfə Federasiyanın funksioneri Sarvan Rəsulovu Türkiyəyə göndərməli oldum. Əslində bu səfərlər də təkcə avadanlıqlarla bağlı deyildi. Pasportlara Argentinaya giriş üçün vizalar vurdurmalı idi. Əməkdaşımız, eyni zamanda çatışmayan xırda-para, xüsusi ayaqqabı qarmaqları, yataq kisələri, üz qoruyucuları və s. əşyaları da alıb gətirdi.

Ekstremal hava şəraitləri ilə müşahidə olunan başqa səfərlərdəki kimi, bu dəfə də «soğan qabığı» prinsipi ilə geyinməli idik. Altdan geyindiyimiz paltarlar isti saxlamalı, nazik və yüngül olmalı və tərləməyə imkan verməməli, yəni yaxşı ventilyasiyanı təmin etməli idi. Geyimin özü canına mümkün qədər az su çəkməli, yəni tərdən yaş olmamalı, rütubətli istini üst qatdakı laylara ötürməli idi. Nəticədə, insan hərəkət edərkən az tərləyir, tərləsə də bilavasitə bədənində yapışan paltarlar yaş olmur və donmadan qorunur.

Bunun üçün biz, artıq təcrübəmizə söykənərək əsasən Yeni Zelandiya yunundan düzəldilmiş paltarlara üstünlük verdik. Bu keyfiyyətlərə iqiqat malik olan alt paltarının üstündən, sıx yun və ya sintetikadan hazırlanmış *vindblok* gödəkçəsi geyinilməli idi. Köhnə ehtiyatlardan istifadə etdiyimiz üçün ekspedisiya üzvlərinin bəziləri And dağlarında - düşərgələrdə kürəklərində və sinələrində «2009-cu il

Azərbaycan-Antarktida Ekspedisiyası» sözləri yazılmış *vindblok* gödəkçələrində gəzirdilər. Bu, bir tərəfdən bir az qeyri-təvazökar görünsə də, ətrafdakıların marağına da səbəb olurdu. Bütün ekspedisiya üzvləri eyni zamanda, keyfiyyətli və rütubət buraxmayan *qoretaks* gödəkçələri ilə təchiz olunmuşdular ki, bu da küləkli havada yüngül geyinməklə soyuqdan qorunmaq üçün vacib bir amildir.

Ümumiyyətlə, belə dağlara dırmanmaq üçün özünə daşdığı yükün hər qramının əhəmiyyəti var. Buna görə də geyindiyin paltarlar öz ağırlığı ilə onsuz da çətin olan dağadırmanma prosesində səni təqətdən salmamalıdır. Ayaqlarımıza, mənfi temperaturda bizə yardım ola biləcək, altına metal qırmaqların keçirilməsi mümkün olan iki və ya üç qat plastik dağ ayaqqabıları və ya uzunboğaz çəkmələr geyinmişdik.

Baş üçün isti papaqlardan istifadə olunurdu. Hərənin iki cüt eynəyi var idi. Nisbətən yüngül və dağlardakı radiasiyanın qarşısını ala biləcək xüsusi eynəklərdən başqa, yüksək dağlıq şəraitdə və bərk küləkli havada istifadə olunan iri, üzə kip oturan *qoql* eynəklərimiz də var idi. Teleskopik çubuqlardan başqa (onlar xüsusi metaloplastlardan hazırlanır, yaxşı amortizasiya qabiliyyətinə malikdir və yığılanda az yer tutur), hər ehtimala qarşı buz baltalarımızı da (*ice axe*) götürmüşdük. Ayaqlarımıza, mütləq ancaq sıx toxunmuş yundan corablar geyinməli idik. Çünki onlar da rütubəti kənara ötürərək ayaqları tərləməyə qoymur. Ümumiyyətlə, mənfi temperaturlarda hərəkət edən insanın bir nömrəli düşməni tərləməkdir. Çünki dayandığın zaman bu tər bədənün üzərində buz qatına çevrilir.

Hər birimizin ən azı 20° şaxtaya davamlı yataq

kisələrimiz də olmalı idi və son nəticədə yürüş başlanan məqamda bu məsələ öz həllini tapmışdı.

Hərənin bir dəstə çox az yer tutan, çəkisi az olan plastik qab-qacağı da var idi. Bu əşyaların daha bir xüsusiyyəti - onların çox asan təmizlənməsi idi.

Hərəmizin iki arxa çantası olmalı idi - 25-40 kq yük tutan iri və 10-15 kq-lıq kiçik çantalar (*rükzaqlar*).

Çox vacib əşyalar isə hər birimizin özümüzlə gətirdiyimiz termoslar idi. Bu termosların içi şüşədən ola bilməzdi. Dağ şəraitində bu çox qısa zamanda sıradan çıxıb bilərdi. Buna görə də bu termoslar metal içliyə malik idilər.

Özümüzlə xeyli cihaz, bioloji nümunələrin saxlanması üçün xüsusi qablar və geoloji tədqiqatlar üçün geoloq çəkicləri də aparmışdıq. Bütün bunlar təbii ki, kara gəldi.

Düzdür, ləvazimatları toplayarkən, hazırlıq mərhələsində anlaşılmazlıqlar da oldu. Nədənsə, ekspedisiya iştirakçıları bu işin şərəfli və unikal bir imkan olduğunu anlasalar belə, hazırlıq işlərinin həllini, hətta fərdi təyinatlı ləvazimatlarla bağlı olanda da, ekspedisiyanın təşkilatçısından gözləyirdilər.

Nəyə görəsə, hesab olunurdu ki, müvafiq tələblərə cavab verən yataq kisələrindən tutmuş ayaqqabıya qədər, hər şey bu yoldaşlar üçün təşkil edilib, verilməlidir. Bu barədə açıq danışılmırdı. Lakin tez-tez mən fakt qarşısında qoyulurdum. Ona görə də qərara gəldim ki, iştirakçıların müstəqil surətdə həll edə bilməyəcəyi problemlərin həllini öz üzərimə götürməkdən imtina etdim.

Buna görə də düşündüm ki, gələcəkdə belə «təcrübəli» dağçıları ekspedisiyanın tərkibinə daxil etməkdənsə,

bizim kənd rayonlarındakı klublarımızın «təcübəsiz» nümayəndələrini dəvət etmək daha məqsədəuyğun olar.

Bu insanların doğrudan da, xüsusi ləvazimatlar almağa nə əlləri çatır, nə də ki, maddi imkanları. Və belələrinə yardım etməyin məntiqi də var.

Dağ xəstəliyi

Yüksək dağlara qalxan hər bir insan, heç zaman tək qalmır. Zirvələrə yaxınlaşdıqca, az qala canlılaşan dağ öz ağır nəfəsi ilə, küləkləri ilə, bəm-bəyaz “saç-saqqalı” ilə, eyni zamanda dağın özünəməxsus aurası ilə sənin canına hopur. Bütün bunlarla bərabər dağ sənin canına da bir yolla hakim olur - dağ xəstəliyi. Gözə görünməyən, lakin daima sənin ətrafında fırlanan və istənilən dəqiqə səni tam özünə tabe etmək iqtidarında olan gözəgörünməz düşməni. O, səninlə tox bir pişiyin siçanla davrandığı tərzdə davranır. Səni ora-bura atıb-tutacaq, bəxtin gətirərsə və o pişik «acmazsa», birtəhər yaxanı onun «pəncələrindən» qurtarıb zirvəyə doğru hərəkət etmək şansı qazanacaqsan. Ya da ki, o, sənin canını alacaq.

Dağ xəstəliyi təkcə təzyiqin azalması ilə yaranan başağrısı deyil. O başağrısı ki, bütün başını özü ilə doldurur, səni tamamilə özünə ram edir və sən özün də tədricən öz bədəninin boyda bir ağrıya çevrilirsən.

Dağ xəstəliyi, həm də daş kimi ağırlaşan ayaqlar deməkdir. Bu zaman bir addım atmaq belə zülmə çevrilir. Hər addımı atarkən nəfəsin kəsilir. Tez-tez və dərinləndən nəfəs almağa başlayırsan. Lakin, təəssüflə başa düşürsən ki, bu sənə kömək etməyəcək və balıq kimi ağzınla havanı

tutmağa başlayırsan. Qısa müddət düşərgədə dincəldikdən sonra ayağa qalxıb yolu davam etdirmək istəyirsən və bu zaman gözlərin qaralır, müvazinətini itirirsən, bir neçə saniyə öncə üstündə oturduğun daşlara çırpılırsan.

Dağ xəstəliyi sənə yaxınlaşdıqda, hiss edirsən ki, enerjisizlikdən, aclıqdan taqətdən düşürsən. Lakin, yeməyin üzünə belə baxa bilmirsən. Hətta adi bir qaleti belə güclə çeynəyib udursan və bu, saatlarla davam edə bilər. Amma... bir neçə günə tamam zəifləmiş bədəninin artıq «səninlə oynayan pəncələrə» müqavimət göstərə bilmir və asanlıqla tələf olursan. Güclü ürək bulanması səni rahat buraxmır. Hər gün 3,5-4 litr su içməlisən ki, bədən öz funksiyasını qoruyub saxlaya bilsin. Lakin, bir qurtum adicə su belə ürək bulanmasını gücləndirir. Bəzən dağçı ona «yol yoldaşı» olan bu xəstəliklə uğurla vuruşacağını düşünərək, çadırdə yuxuya gedir və bir daha oyanmır.

Bu oyaq olanda da baş verə bilər: ciyərlərə su yığılır və onlar sürətlə öz funksiyasını itirir. Nəfəs almağa cəhd göstərsən də, kəskin sancılar döş qəfəsini elə bil ki, «partladır». Beyinə də qan sızmağa başlayır. Ətrafdakılar səndən nəşə soruşurlar, nəşə cavab verirsən və onların təəccüblü baxışları səni də təəccübləndirir. Amma özün də anlamırsan ki, artıq sözləri qarışdırırsan, suallara uyğunsuz cavab verirsən və yaxud ümumiyyətlə, heç nə başa düşmədiyin üçün cavab da vermirsən. İradəni topladıqda və özünü ələ ala bildikdə sənin bu «yol yoldaşın» başqa bir «hiyləyə» əl atır. Sənin əllərin, qolların az qala qulaqla eşidilən bir çığırtı ilə ürəyinə, mədəyə «imdad» çağırışları «ünvanlayır». «Bizə oksigen, enerji verin», deyərək bağırırlar. Sən bu çağırışları bədəninin içi ilə eşidirsən. Günahkar-günahkar heç bir yardım edə

bilməyəcəyin əllərinə və ayaqlarına baxırsan. Mədən isə öz növbəsində çarəsizlikdən, ümitsizlikdən, içindəki boşluqdan bədəninə, qollarına, qıçlarına verəcəyi bir şey qalmadığı üçün beyninə qışqırıq dolu yalvarışlarını və etirazını çatdırır. Elə bil ağır bir döyüş səhnəsidir, ölüm-dirim döyüşü...

Sonuncu bastion – onsuz da oksigenləşmədiyindən darmadağın vəziyyətə düşmüş beynin, əgər macal taparsa, əgər düşmənin tam sərəncamına keçməzsə, sonuncu əmrini verməlidir. Hətta bunun öhdəsindən gəlsən belə, düşünmə ki, ona qalib gəldin. Sadəcə, iti caynaqları və parçalayan dişləri olan yırtıcılarla dolu bir ərazidən, bəxtin gətirdiyi üçün bu caynaqların başqalarını parçaladığı bir zamanda diqqəti cəlb etmədən keçə bildin...

Dağçılar

Qəti qənaətə gəlmişdim ki, dağçılar qədər bütün diqqətini özünə yönəldən, yumşaq tərzdə desək, individualist ikinci bir insan kateqoriyası mövcud deyildir. Son illər ünsiyyətdə olduğum, yol-yoldaşlıq etdiyim və ya uzaqdan-uzağa az-çox tanıdığım dağçılıqla məşğul olan insanların hamısı öz dünyalarının mərkəzində durmağı sevənlər olmuşlar. Deyə bilərsiniz ki, bütün insanlar belə olur. Lakin, insanların əksəriyyəti öz həyatlarında nail olduqlarına görə müəllimlərinə, dostlarına və ya sadəcə həyatlarında rast gəldikləri yaxşı insanlara minnətdar olurlar. Bəzən belə hissləri keçirərkən, heç əməlli-başlı nailiyyət sahibi də olmurlar. Amma, mütləq həyatlarında rast gəldikləri və onların formalaşmasına təsir etmiş olan hadisələri minnətdarlıqla yada salırlar.

Lakin, başqa dünya görüşü sahibləri də mövcuddur. Hətta hansısa işlərində onara dəstək olan insanların təmənnəsiz köməyindən istifadə edərkən belə, bunu elə bil ki, növbəti dağın «fəthi» kimi başa düşürlər. Aldıqları dəstəyə görə minnətdarlıq hissi deyil, növbəti zirvəni «fəth» etdikləri üçün məmnunluq hissi keçirirlər elə bil ki...

Yeri gəlmişkən, «fəth» sözünü də çox sevirlər. Düzü, axıra qədər mənə aydın deyil, bu insanlara nə mane olur ki, bunu başa düşsünlər ki - dağa qalxmaqla onu fəth etmirsən. Məgər, sənin çiyinlərinə, başına dırmaşan qarışqa səni fəth edir? Desəm ki, şöhrətpərəst olurlar, yəqin ki, yanılmaram, lakin bu xüsusiyyət başqa sahələrə maraq göstərənlərdə də hiss olunur. Amma hər halda, intuitiv olaraq anlayıram ki, tanıdığım dağçıların hamısını birləşdirən və onları bir-birinə oxşadan nəşə var. Bu barədə düşünərkən, öz-özümə sual da verdim: - Görəsən, bu adamları dağlara çəkib aparan nədir?. Mənə həmişə elə gəlirdi və indi də o fikirdəyəm ki, rəqabət hissi nə qədər insana qarşısına qoyduğu məqsədlərə çatmaq üçün kömək edirsə belə, o, çərçivəsində qalmalıdır. İnsanların içindəki, qəlbinin ən dərinliklərində yaşayan daxili «mən» bu hissi də idarə etməlidir. Reallıqda isə tez-tez bunun əksini görürsən.

Bir dəfə hansısa televiziya verilişində Əkrəm Əylislinin incik düşərək Bakıdan çıxıb öz kəndinə qayıtması ilə bağlı verilişə rast gəldim. Jurnalistin məhz kəndə getməsinin səbəbi ilə bağlı sualına - uşaqlıqda hər səhər məktəbə gedərkən, dağların arxasından süzülüb gələn ümidlərlə dolu ülvə bir işığı gördüyünü və həmin işığın soracağı ilə öz doğma kəndinə qayıtdığını demişdi. Bir neçə il sonra o, Bakıya geri qayıdır. Təsadüf elə gətirdi ki, jurnalistin

yenidən yazıçı ilə müsahibəsinə rast gəldim. Çoxsaylı müraciətlərin içində, «O işığın ardınca getdinizmi?» sualı da səsləndi. «Bəli, getdim». «Bəs orada nə tapdınız?» sualına isə «Heç nə!» cavabı verilmişdi.

...Kənardan bu insanların tonqal ətrafında toplaşması, mahnılar, dağçıların çiyin-çiyinə gedərək bir-birinə dəstək olması gözə çarpır. Amma düşünürəm ki, bunların dağlara heç bir aidiyyəti yoxdur. Bu, gəncliyin əlamətləridir. Gənclər formalaşır və bir-birinə çox səmimiyyətlə cəsur, mərd, sədaqətli görünməyə çalışırlar. Həyatın dəyirmanı isə öz bildiyini edir və nəticədə nə alınarsa, o da alınır.

Dağlarda zədələnmiş və ya xəstələnmiş yoldaşına kömək etmək üçün hansısa xüsusiyyətlərə sahib olmaq gərəkli deyil. Bu insanlarla dost olmaq tələb edilmir və yaralı yoldaşını buraxıb, yolunu zirvəyə doğru gedənləri də, o yaralıları tanımayan, lakin öz yolundan dönərək ona dağdan enməyə kömək edənləri də gördüm.

Heç ağılıma da gəlməzdi ki, hansısa dağçılara göstərilən dəstəyin, sonradan əlavə maddiyyat əldə etmək üçün bir əsas kimi istifadə edilməsi cəhdi də mümkündür. Hər halda, müəyyən nəticələrə gəlmişəm. İnsanlar var ki, özləri elə dağlar kimidirlər. Dağları sevsələr də, dağçı olsalar da, olmasalar da... Onların daxili əyilməzliyi, İlahinin onlara verdiyi daxili gücün və qəlblərinin dərinliyində olan daxili «mən»in mühakiməsi ilə alicənab olurlar. İnsanlar da var ki, öz daxili kasadlıqlarını, özlərində çatmayanları dağlara getməklə, dağlardan və ətrafdakılardan alaraq öz natamamlıqlarının yaratdığı boşluğu doldurmağa çalışırlar.

Məqsədyönlülük, düzüm və çıxılmazlıq

Hələ Antarktidaya yola düşməzdən əvvəl hazırlıq prosesində «Qarşıda bizi nə gözləyir?» sualı ətrafında düşünərkən, fikirləşirdim ki, istənilən halda buna cəhd etmək lazımdır. İnternetdən, ədəbiyyatlardan oxuduqlarım «bunu etmək ağlasığmazdır» qənaətinə gətirirdi məni...

Reallıq bu əlaqaranlıq, qeyri-müəyyən gözləntilərdən daha da ağlasığmaz oldu. Çöldə 45°, çadırın içində 30° şaxtada sağ qalmaq, bəmbəyaz qar-buz səhrasında 50-60 kq-lıq yükün ipini belinə bağlayaraq, kirşəni darta-darta günlərlə yol getmək... Əllərin, ayaqların barmaqların arası kəsilməyən ağrısına dözmək... Səhərlər yataq kisəsində oyanarkən, saçların, hətta qaşların da buz bağladığını görmək və bu buzu üz-gözündən sakitcə, həyəcansız təmizləmək. Donvurmanın ikinci mərhələsi yorğunluq və getdiyini yerdə buzun üstündə uzanaraq, yatmaq hissidir. Bu hissi dəf edərək, qurğuşun ağırlığında olan ayaqlarını hərəkət etməyə məcbur etmək...Bütün bunlar arxada qaldıqda və öz-özümüzə «Biz bunu bacardıq!» deyərkən, bunu necə etdiyimiz haqqında düşünməyə bilməzdik.

Belə nəticəyə gəlirəm ki, bunun üçün bir çox keyfiyyətlər lazım idi. O cümlədən, məqsədyönlülük. Qarşına bir məqsəd qoymusansa, bütün zəhnini, gücünü, iradəni, bacarığını bu məqsədə çatmağa yönəltməlisən. Məqsəd sənə hakim olmur, o, səni idarə edir və istədiyinə çatdığın məqamda səni öz nəzarətindən azad edir.

Düzümlülük də çox vacibdir. Normal həyatda külək əsən kimi pəncərəni bağlayırıq, yağış yağan kimi çetiri

açırlıq, hava sərinləyən kimi isti gödəkçə geyinirik. Bir işi görərkən, onun ağrılarına, əziyyətinə nə dərəcədə dözə bilirik? Bu imtahandan keçməməyə üstünlük veririk. Hər şey üçün, ümumiyyətlə, həyatımız üçün rahatlıq axtarıq və bu rahatlığı yaratmaqla məşğuluq. Bəlkə, elə budur bizim varlığın dairəsini kiçildən. O zaman Antarktidada əvvəldən aqlımıza belə gətirmədiyimiz, lakin missiyanı yerinə yetirmək üçün qaçılmaz olan dözüm tələb olunurdu. Təəccüblə anladıq ki, bu dözüm resursları varmış içimizdə. O zaman düşündüm ki, milyonlarla il baş verən təkamül prosesinin təcrübəsi hər birimizin içində mürgü vurmaqdadır, öz saatını gözləyir və tələb olunan məqamda işə düşür. Arasıkəsilməyən ağrıya da uyğunlaşırsan və bununla yaşamağa davam edirsən. Bütün varlığını zahirən sadə görünən bir işin öhdəsindən gəlmək üçün - sadəcə olaraq hərəkət etmək və həyata düşmənin kəsilmə şəraitdə sağ qalmaq işinin öhdəsindən gəlmək üçün səfərbər edə bilirsən.

İndi artıq Antarktida ekspedisiyasının üstündən xeyli vaxt keçir.

Xeyli müddətdir ki, Akonkaquadan geri dönmüşük və mən fikirləşirəm, bu hüceyrələrimiz səviyyəsində yaşayan imkanlarımız bizim gündəlik həyatımızda niyə işə düşmürlər? Bu özünüqoruma instinktləri ilə idarə olunan, məqsədyönlük, dözüm, hətta xüsusi psixoloji şəraitdə, adi həyatda qəbul etməyəcəyimiz məqamlarla davranış tolerantlığı və digər xüsusiyyətlər niyə özünü göstərmir? Akonkaqua ekspedisiyasının yekunlarını dəfələrlə beynimdə təhlil edərkən, bu barədə düşünərkən, mənə elə gəldi ki, bu fenomenal xüsusiyyətləri işə salan

bir mexanizmi sınaqdan keçirmiş olduq. Bu çıxılmazlıqdır.

Ancaq çıxılmaz vəziyyətdə olarkən, orqanizm özü şüurun altında yaşayan və bizim şüurlu «mən»imizdən çox-çox qədim, təcrübəli, bacarıqlı olan bir «mən», vəziyyəti doğrudan da çıxılmaz gördükdə, bu resursları işə salır. Antarktida şəraitində 1000 km-lə ətrafında canlı deyilən bir şey yoxdur. Hətta sənin yol yoldaşlarının da öz güclərinin ancaq özləri üçün yetərli olduğunu yaxşı bilirsən. Hamının həyatı eyni risklərə məruz qalır. Adi həyatın psixologiyası ilə vəziyyəti qiymətləndirərkən, onu çıxılmazlıq adlandırmaq olar.

Gödəkçən yetərli dərəcədə isti saxlamırsa, çadırdə primusdan alovlanaraq yanıbsa, yenisini gedib mağazadan ala bilməzsən. Bu yeməyin dadı, keyfiyyəti səni qane etmərsə, başqası yoxdur. Başladığın işə peşmansansa, artıq geri dönə bilməzsən. Arxada daha çox 1000 km-lik şaxtalı boşluq var və bütün bunları sən o şüurun altındakı kəsə heç deməyə və izah etməyə ehtiyac yoxdur. O, özü bunları gözəl görür və bilir. Ətrafında olan dörd-beş nəfərlə də münasibətlərdə konfliktlər istisna edilir. Uzun-uzadı, arqumentli, arqumentsiz diskussiyalar üçün hansısa bir işi görmək və ya gördürmək üçün məcburedici tədbirlərə ehtiyac yoxdur. Əslində belə tədbirlər üçün heç imkan da yoxdur və sən hər şeyə dözürsən, qarşıya qoyduğun məqsəd nədən ibarət olursa, olsun, o həm də sağ qalmaq məqsədi ilə tamamilə üst-üstə düşür və sən məqsədinə dönməz olursan.

Akonkaqua çox sərt bir dağdır. Bütün dırmananların gözləri, qulaqları, dilləri, bütün başqa hissləri ilə yaşatdıqları və yaşadıqları dramlar dəniz səviyyəsindən 4000 m yüksəklikdə baş verir. Günbəgün. Buralarda isə həyat

demək olar ki, yoxdur. Bir növ, ölü dağların qoynundasın. Lakin burada şüurun da, şüuraltı «mən»in də gözəl bilir ki, vəziyyət çıxılmaz deyil və qarşına qoyduğun məqsəd sağ qalmaq istinkti ilə üst-üstə düşmür, əksinə düz tənəsüblü ziddiyyət təşkil edir. Sən məqsədinə doğru daha çox can atdıqca, sağ qalmaq şansın azalır, risklər artır.

Görünür, məhz buna görədir ki, Akonkaquaya dırmanmağa çalışan dağçıların 80%-i sonuncu - 6052 m yüksəklikdə olan Kolera düşərgəsinə heç gəlib çıxmırlar da. Əgər onları sürüyə-sürüyə aşağı aparmırlarsa, onlar özləri öz ayaqları ilə, öz iradələrinin qərarı ilə geri dönlər. Çünki çıxış yolu var və bu çıxış yolunun cazibədarlığı daha parlaqdır. İstənilən nöqiədən geri dönə bilərsən. Məqsədin isə, qarşıda səni gözləyən dözülməzliklərin dumanında güclə görünür...

Aşıq Qərib, Paracanyan və Milli birlik

Hələ sovet dövründə ermənipərəst hakimiyyət dairələrinin həyata keçirdikləri bir layihə əsasında Ermənistan Respublikasında qeyri-rəsmi olaraq, azərbaycanlıları başqa yerlərə köçürmək, əvəzində xarici ölkələrdə yaşayan erməniləri bu ərazilərdə, yəni indiki Ermənistan ərazisinə yerləşdirmək təşviq edilirdi.

Belə köçənlərdən biri də kinorejissor Paracanyan idi. Fransada yaşayırdı əvvəllər. O qədər də tanınmış şəxs deyildi. Lakin onun rahat Parisi buraxaraq, totalitar SSRİ-yə, Yerevana köçməsi o zamanlar diqqəti cəlb etmişdi. Sonralar o, SSRİ-də «Aşıq Qərib» filmini çəkməklə

məşhurlaşdı. Ömrünün sonunda tənha, xəstə Paracanyan Yerevanda yox, Tiflisdə bir otaqlı kiçik mənzildə kasıb həyat yaşayırdı. Məşhur bir fransız qəzetinin jurnalisti onu orada ziyarət edərək, müsahibə almışdı. Suallardan biri də - «Axı siz rahat Parisi milli ideya naminə - Yerevanın xatirinə buraxıb gəlmişdiniz, indi nə oldu ki, heç Ermənistanda yaşamırsınız?» idi. Paracanyanın cavabı da belə olmuşdu: «Yerevanda yaşamaq mümkün deyil. Siz təsəvvür etmirsiniz, hər səhər gözünü açaraq, ətrafında 3 milyon Napoleon Bonapartı görmək nə qədər dözülməzdir!»

Məncə, Paracanyanın dözə bilmədiyi bu hal bütün Qafqazda yaşayanlara aiddir və təbii ki, təkcə Qafqazda yaşayanlara yox... Bunun demokratiya, yaxud totalitar cəmiyyətə mənsubluğuna heç bir adıyyəti yoxdur. Cəmiyyətlər var ki, klassik qərb demokratiyasının tarixən sahibidirlər. Hətta bu cəmiyyətləri individualist cəmiyyətlər də adlandırırlar bəzən... Lakin, hər halda, bu cəmiyyətlərin əsas xüsusiyyəti homogen ideologiyaya sahib olmalarıdır. Bu barədə çox danışmasalar da, cəmiyyət kimi, solum kimi çox effektiv fəaliyyət göstərə bilirlər. Necə deyərlər, «Bonapartlardan» ibarət deyil bu cəmiyyət. Başqa sözlə desək, ağız deyəni qulaq eşidir bu cəmiyyətlərdə. Nəticədə, belə cəmiyyətlərdə individualizm elə individualizm səviyyəsində qalır. Təkəbbür və özünü «həddindən artıq yüksək qiymətləndirmə» xəstəliyinə çevrilir.

Yaxşı təşkilatlanmış qruplar, kollektivlər, icmalar, cəmiyyət qarşısına istədiyi vəzifəni qoya bilir və ona nail olur.

Bu yaxınlarda, «American science» jurnalında bir məqalə oxudum. Beynəlxalq bir elmi qrup intellekt səviyyəsi yüksək olan primatlar ilə bir eksperiment aparmışdı. Çalışırdılar öyrənsinlər ki, «niyə primat olan insanlar inkişaf edə bildi, bu, nisbətən yüksək intellektli primatlar (şimpanzelər, oranqutanlar və s.) isə inkişaf edə bilmədi?». Müəyyən olunmuşdur ki, bədəninin çəkisinə nisbətdə beyninin həcmi bu primatlarda insanlardakından daha böyükdür.

Lakin, nəyə görə onda bu primatlar öz inkişafına görə insanla müqayisə oluna bilmir? Eksperiment vasitəsilə elmi qrup müəyyən etdi ki, bu primatların qısamüddətli yaddaşı insanların qısamüddətli yaddaşından qat-qat itidir. Qısamüddətli yaddaş əsasında bu primatlar insandan daha aktiv və daha düzgün qərar qəbul edə bilirlər. Eyni yaşlı primatlar və uşaqlarla aparılan eksperimentlər zamanı primatlar xüsusi qutuda gizlədilmiş konfeti daha qısa yolla tapırdılar, yəni belə demək olarsa, daha «diribaş» çıxırdılar bu sınaqdan.

Uzunmüddətli yaddaşa gəldikdə isə, insan yaddaşı sınaqlar zamanı sözsüz lider oldu və öyrənmək qabiliyyətinə görə də, insan digər primatları açıq-aydın üstələdi. İnsan övladları öyrənmə prosesində də, təlimatları, hətta həmin təlimatda məqsədyönlü şəkildə heç bir elmi əhəmiyyəti olmayan məqamların da salınmasına baxmayaraq, dəqiq yerinə yetirirdi. Primatlar isə, öyrənmə prosesində stimula doğru ən qısa yolu seçir, əhəmiyyətsiz saydıqları bütün elementləri (təlimatın elementlərini) diqqətsiz qoyur və nəticədə elə inkişafda nail olduqları səviyyədə də qalırdılar.

İndi fikir verin, demokratik norveçli, totalitar SSRİ və onun varisi - mistik qəlb daşıyıcıları ruslar, böyük Amerika və kiçik Yeni Zelandiya, anqlo-saks ingilis və almanlar, slavyan çex və polyaklar, təbii ki, ekstremal xarakterli böyük coğrafi kəşflərdə çox fəal şəkildə iştirak etmişdilər.

Qədim tarixə malik, individual şəkildə götürüləndə çox ağıllı, potensialı olan üzvlərdən ibarət başqa cəmiyyətlər isə cəm şəklində ortaya bir şey çıxarmaqda çətinlik çəkirlər. Bəlkə, həddindən artıq diribaşdırlar, ona görə?

Deyəcəksiniz, nə dəxli var, bütün bunların dağ və ekstremal idman növlərinə? Amma yox, ümid edirəm ki, deməyəcəksiniz. Çünki əlaqə bilavasitə göz qarşısındadır. İlk dəfə Cənub qütbünə yürüş edən iki ekspedisiya, yəni Norveçli Amundsen və ingilis Skottun ekspedisiyaları həddən artıq mürəkkəb psixoloji sınaqdan keçməli olmuşdu. İngilis Skottun çoxsaylı ekspedisiyası daha mürəkkəb kolliziyalar yaşamışdı. Bu ekspedisiyanın tərkibində zabitlərdən başqa çoxsaylı atlara, itlərə baxan və başqa funksiyalar daşıyan üzvlər də var idi. Hər an ölümlə üz-üzə hərəkət edirdi bu ekspedisiyalar və bir-bir həlak olurdu onların üzvləri...

Lakin, heç kəsin ağılına belə gəlmirdi ki, bu ekspedisiyalar zamanı sağ qalanlar sonralar, ekspedisiyanın fəaliyyətində öz rollarına, yerlərinə yenidən baxsınlar, özləri üçün necə deyərlər, tarixdə «daha layiqli yer» əldə etsinlər. Amundsen və Skottun adından başqa, bu ekspedisiya iştirakçılarının adları geniş ictimaiyyətə demək olar ki, tanış deyil və bu ekspedisiyaların

gedişatında da aydın idi ki, bu belə olacaq. Lakin, bu insanların daxilində heç nə, hətta ölüm təhlükəsi belə etdikləri işin şərəfli olduğuna şübhə yaratmırdı. Heç kəsin içində bir Napoleon Bonapart oyanmadı. Bəlkə elə buna görə də, bütün problemlərinə baxmayaraq, dünyanın beynində elə Rusiya Rusiya kimi, Amerika Amerika kimi, İngiltərə İngiltərə kimi yer tapmışdır.

Minlərlə adları məlum olmayan və az məlum olan ingilis, amerikalı, rus bu xalqların böyüklüyünün özülünü, onun möhkəmliyini təmin etmişdir.

Akonkaqua ekspedisiyası başa çatıb. Üstündən zaman keçdikcə, hadisələrə daha sakit və soyuqqanlı baxmaq imkanı yaranır. Tarixin, kitabların verdikləri əsasında bu ekspedisiyaların təşkilində məlum və məşhur ekspedisiyalarla oxşarlıq təmin olunmuşdur. Lakin, mahiyyətcə, bu oxşarlıq varmı? Öz-özümə deyə bilərəmmi ki, biz də nəinki forma etibarilə, həm də mahiyyət baxımından eyni proseslərə (norveçlilərin, ingilislərin nə vaxtsa yaşadıkları proseslərə) təkan verə bildik? Məncə, Skottla ölüm yolunu gedənləri (biri itlərə, o biri atlara baxırdı, digəri qida məsələlərinə cavabdeh idi və s.) birləşdirən bu yoldan heç ölümün də döndərə bilmədiyi bu insanların həmfikir olmaları idi. Onları birləşdirən daxili bir qüvvə var idi.

Acı bir etiraf etməliyəm burada. Təşkil etdiyim ekspedisiyaların iştirakçıları, necə deyərlər, hamısı çox yaxşı uşaqlardır. Əgər məndən xasiyyətnamə istəsələr, lazım olanını yazıb, altından da qol çəkməyə hazıram, lakin bu insanları ekspedisiyalara gətirən nə olmuşdu? Bu sual məni çox düşündürür... Eyni zamanda, içimdə

bir qışqırıq eşidirəm: «Haradasınız, ey sınaqlara tərəddüdsüz can atan və mükafatını sonralar mənsub olduqları millətin sayılıb-seçilməsində görməyə hazır olan dözümlü, sınımazlıq və bu kimi anlayışların məzmununu müəyyən etməyə, dərinləşdirməyə qadir olan kəslər?»...

Ekstremal idman növlərinin inkişafı və bu növlərlə məşğul olanların sayının artması təkcə sağlam həyat tərzini deyil, bu həm də xalqın xüsusi bacarıq və xüsusiyyətlər tələb edən mürəkkəb işlərin öhdəsindən gəlmək qabiliyyəti deməkdir.

Bu iş məzlumların, yazıqların işi deyil. Bu iş - həyata da, ölümə də dik baxmağı bacaranların işidir.

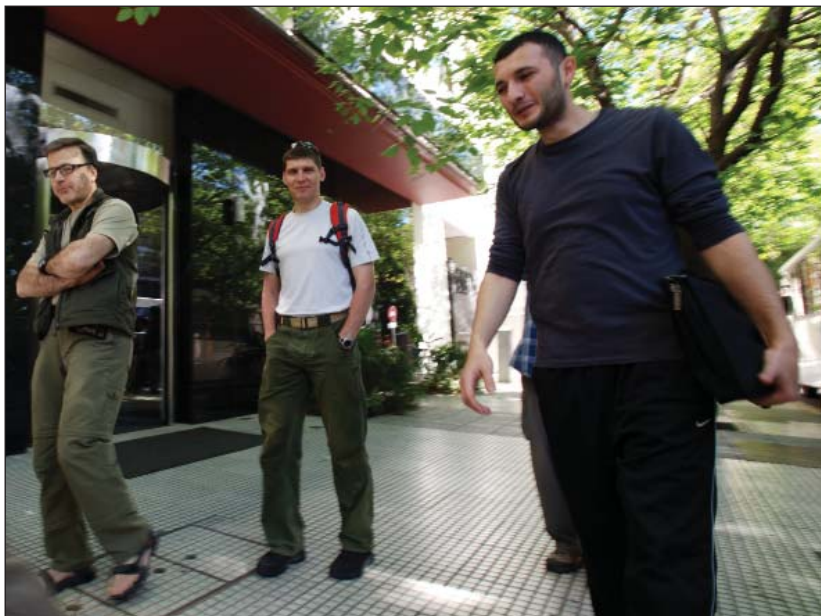
İlahinin insanları, insaniyyəti yaradarkən onların qarşısına qoyduğu ən əsas vəzifə – varlığı dərk etmək vəzifəsinin yerinə yetirilməsində öndə getməkdir.

*BURA
AKONKAQUADIR...*

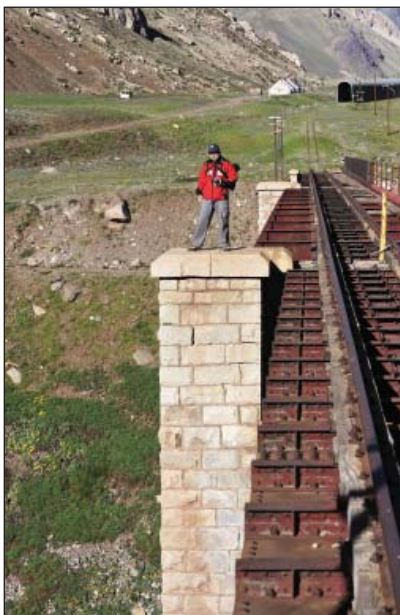

Kitabın içindəkilər

Niyə Akonkaqua?	5
Başlangıç.....	5
İlkin hazırlıq.....	6
Əbədi dağlar və ötəri dağçılar	8
Dağların mistikası.....	10
Şahdağa doğru	11
İşıqlı Pirin ətəyində.....	15
“Türk Hava Yolları” ilə macəralı səyahət	23
Argentina	25
Tanış səhnələr	31
Dağlara doğru.....	38
Mərdlərin uyuduğu qəmgin yer	44
Akonkaqua cığır-ları ilə.....	58
Çadırdə qarşılənan yeni il	69
Sonuncu “rahat” düşərgə - Plaza de Mulas	72
İlahi gücün köməyi ilə.....	80
Kanada düşərgəsi.....	86
Kondorlar yuvasına doğru	87
Növbəti dayanacaq	89
Yolçu, yolda gərək!	90
Zirvədən 900 metr aşağıda	94
“İtirilən” bir gün	95
Düşündürən dağ fəlsəfəsi	102
Axırıncı aşırımda ayrılıq.....	105
Kəsici küləklər keçidi	106
Zirvənin lap yaxınlığında həyatla çarpışma	108
Varlığın son həddində	111

Zirvə!.....	113
“Aymara”nın yeni “sürpriz”i	117
Ekspedisiyanın tərkibi hansı prinsiplərlə müəyyən edilir?.....	121
Marşrut.....	125
Geyim və ləvazimatlar.....	130
Dağ xəstəliyi.....	134
Dağçılar	136
Məqsədyönlülük, dözümlülük və çıxılmazlıq	142
Aşırıq Qərbi, Paracanyan və Milli birlik	145
Bura Akonkaquadır... (<i>şəkillər seriyası</i>)	151

Hüseyn Seyid oğlu Bağirov
AKONKAQUA GÜNDƏLİYİ
(İlk Azərbaycan-Cənubi Amerika
Elmi Ekspedisiyası)

Direktor:	Sevda Mikayılova
Tərtibatçı:	Şamil Qurbanov
Çapa imzalanıb:	27.07.2011
Format:	60x84 1/16
Həcmi:	10.5 ç.v
Tiraj:	1000

«Ziya» NPM
 ziyamika@rambler.ru
 050 315-15 22